

Valvottu koevapaus vankien näköiseksi

Rikosseuraamuslaitoksen valvotun koeva-
pauuden kehittämishanke

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen aikuistyö
Opinnäytetyö
Syksy 2015
Milla Honkanen
Maija Roikonen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

HONKANEN, MILLA &
ROIKONEN, MAIJA:

Valvottu koevapaus vankien näköiseksi
Rikosseuraamuslaitoksen valvotun koevapauden kehittämishanke

Sosiaalipedagogisen aikuistyön opinnäytetyö, 53 sivua, 5 liitesivua

Syksy 2015

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen. Toimeksiantaja oli Rikosseuraamuslaitoksen Lahden yhdyskuntaseuraamustoimisto. Opinnäytetyö oli osa Rikosseuraamuslaitoksen valvotun koevapauden kehittämishanketta, joka toteutettiin vuoden 2015 aikana. Hankkeen tarkoitus oli laajentaa osaaamista valvottuun koevapauteen liittyen sekä nopeuttaa prosessin kulkua, jotta myös lyhytaikaisvangit pääsevät valvottuun koevapauteen.

Yksi valvotun koevapauden kehittämishankkeen tavoitteista oli saada valvottu koevapaus vastaamaan paremmin vankien tarpeisiin. Opinnäytetyön tavoitteena oli haastatella valvotussa koevapaudessa olleita vankeja. Opinnäytetyön tarkoitus oli saada selville valvotussa koevapaudessa olleiden vankien kokemuksia ja kehittämisehdotuksia rangaistusmuodosta.

Opinnäytetyön teoriaosuus koostuu Suomen rangaistusjärjestelmän esittlemisestä, valvotun koevapauden sisällön kuvaamisesta, asiakkaiden sosiaalisesta tukemisesta ja syrjäytymisen ehkäisemisestä sekä tuen ja kontrollin merkityksen kuvaamisesta rangaistuksen aikana. Opinnäytetyössä esitellään Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan pääpiirteet sekä valvotun koevapauden kehittämishankkeen sisältö. Laadullisen tutkimuksen aineisto kerättiin kuudessa yksilöhaastattelussa lokakuussa 2015.

Haastattelujen perusteella selvisi, että valvottu koevapaus järjestelmänä koettiin toimivaksi ja johdonmukaiseksi. Sosiaalinen verkosto sekä työelämä koettiin tärkeiksi ja yhteiskuntaan sopeutumista edistäviksi tekijöiksi. Liikkumisrajoituksiin ja aikatauluihin kaivattiin joustavuutta ja tukea valvotun koevapauden suorittamisen aikana.

Asiasanat: rikosseuraamuslaitos, valvottu koevapaus, sosiaalinen työ, tuki, kontrolli

Lahti University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

HONKANEN, MILLA &
ROIKONEN, MAIJA:

Supervised probationary freedom of
prisoners Development project of supervised proba-
tionary freedom by Criminal Sanc-
tions Agency

Bachelor's Thesis in social pedagogy for work with adults, 53 pages, 5
pages of appendices

Autumn 2015

ABSTRACT

This working life based bachelor's thesis was conducted with a project called "Development project of supervised probationary freedom" which is supervised by the Criminal Sanctions Agency. This development project was carried out in 2015. The Criminal sanctions agency's community sanctions office of Lahti operated as the commissioner of this research. The development project aimed to develop supervised probationary freedom, extend the knowledge concerning supervised probationary freedom and speed up the process so that short-term prisoners could be released from prison in supervised probationary freedom.

One of the development project's goals was to take prisoners into account in supervised probationary freedom. The goal of the bachelor's thesis was to interview the prisoners who have been in supervised probationary freedom. The purpose was to find out prisoners' experiences and development suggestions for supervised probationary freedom.

The theory consists of the Finnish correctional system, supervised probationary freedom, social work, prevention of social exclusion, support and control during the punishment, main features of Criminal Sanctions Agency's operation and the content of the development project of supervised probationary freedom. The material for this qualitative research was collected with six individual interviews in October 2015.

On the grounds of the interviews it turned out that the system of supervised probationary freedom was found practical and logical. The nexus of social relations and working life were important factors to integrate in society. For restrictions prisoners wanted more flexibility and support during the supervised probationary freedom.

Key words: criminal sanctions agency, supervised probationary freedom, social work, social exclusion, support, control

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	SUOMEN RANGAISTUSJÄRJESTELMÄ	3
2.1	Suomessa käytetyt rangaistusmuodot	3
2.2	Rikosprosessin kulku	5
3	VALVOTTU KOEVAPAUS	7
3.1	Valvotun koevapauden lähtökohdat	7
3.2	Valvotun koevapauden sisältö	8
3.3	Valvotun koevapauden kohderyhmä	11
3.4	Valvotun koevapauden kaltaisia järjestelmiä muualla maailmassa	11
4	SOSIAALINEN TYÖ	14
4.1	Sosiaalisuuden tukeminen	14
4.2	Syrjäytymisen ehkäiseminen	16
5	TUKI JA KONTROLLI	18
5.1	Tuki ja kontrolli vankilan sisällä	18
5.2	Tuki ja kontrolli vankilasta vapautuessa	19
5.3	Tuki ja kontrolli valvotussa koevapaudessa	20
6	TYÖELÄMÄKUMPPANI	22
6.1	Rikosseuraamuslaitos	22
6.2	Valvotun koevapauden kehittämishanke	22
7	TUTKIMUSPROSESSIN KUVAUS	24
7.1	Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus	24
7.2	Tiedonhaku ja aiemmat tutkimukset	24
7.3	Käytetty tutkimusmenetelmä	26
7.4	Aineiston keruu	27
7.5	Aineiston analysointi	28
7.6	Tutkimuksen aikataulu	30
8	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU	31
8.1	Taustatiedot	31
8.2	Valvotun koevapauden toimivuuden tarkastelu	32
8.3	Rangaistuksen sosiaaliset vaikutukset	34
8.4	Valvotun koevapauden kehittämissuhteet	36

9	JOHTOPÄÄTÖKSET	40
10	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	44
11	POHDINTA	46
	LÄHTEET	49
	LIITTEET	54

1 JOHDANTO

Uusi laki valvotusta koevapaudesta (629/2013) astui voimaan vuoden 2014 alussa. Laki selkeyttää koevapauskäytäntöjä ja pyrkii mahdollistamaan yhä useamman vangin pääsyn valvottuun koevapauteen. (Portti vapauteen 2015.) Valvottu koevapaus on tuonut asteittaisuutta rangaistusjärjestelmään. Vankilasta vapautuessa ratkaisevaa on, miten vanki saadaan integroitua takaisin yhteiskuntaan. Valvottu koevapaus mahdollistaa tuetun vapautumisen, jonka avulla päivittäisten rutiinien muodostuminen ja siviilielämään kiinnittyminen helpottuvat.

Rikosseuraamusala on työkenttänä kiehtova ja meille entuudestaan vieras. Mielenkiintomme aiheesta heräsi syksyllä 2014 muutostyön harjoittelujakson yhteydessä, kun toinen meistä suoritti harjoittelunsa Lahden yhdyskuntaseuraamustoimistolla. Saimme tuolloin tiedon alkuvuodesta 2015 käynnistyvästä Rikosseuraamuslaitoksen valvotun koevapauden kehittämishankkeesta, jonka tarkoitus oli laajentaa osaamista valvottuun koevapauteen liittyen sekä nopeuttaa prosessin kulkua, jotta myös lyhytuomioisilla vangeilla on mahdollisuus päästä valvottuun koevapauteen. Lahden yhdyskuntaseuraamustoimiston kautta saimme mahdollisuuden osallistua hankkeeseen ja tehdä opinnäytetyömme kyseisestä aiheesta. Roolimme hankkeessa oli keskittyä valvotussa koevapaudessa olleiden vankien kokemuksiin kyseisestä rangaistusmuodosta.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja aineiston keruun menetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Opinnäytetyömme tavoite oli haastatella kuutta (n=6) valvotussa koevapaudessa ollutta vankia. Tarkoitus oli saada selville vankien kokemuksia ja kehittämissuhteita valvotusta koevapaudesta.

Opinnäytetyömme alkaa teoriaosuudesta, jossa käsittelemme Suomen rangaistusjärjestelmää, valvottua koevapautta, sosiaalista työtä sekä tukea ja kontrollia. Tämän jälkeen esittelemme työelämäkumppanin eli Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa ja valvotun koevapauden kehittämishankkeen

sisältöä ja tavoitteita. Seuraavaksi kerromme tutkimusprosessin etenemisestä sekä saaduista tutkimustuloksista. Lopuksi kuvailemme tutkimuksesta tehdyt johtopäätökset, arvioimme opinnäytetyömme eettisyyttä ja luotettavuutta sekä pohdimme opinnäytetyöprosessin kulkua.

2 SUOMEN RANGAISTUSJÄRJESTELMÄ

2.1 Suomessa käytetyt rangaistusmuodot

Suomen rangaistusjärjestelmä voidaan jakaa karkeasti useampaan osaan: sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntaseuraamukset, valvontarangaistus ja ehdoton vankeus. Yhdyskuntaseuraamuksiin kuuluvat yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus, ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta ja ehdonalaisen vapauden valvonta. (Rikosseuraamuslaitos 2014c.) Sakko on rangaistuksista lievin. Suomessa sakot määrätään päiväsakkojärjestelmän mukaan. Päiväsakon rahamäärä määräytyy sakotettavan tulojen mukaan niin, että enemmän tienaava maksaa myös rahallisesti enemmän päiväsakkoja. (Portti vapauteen 2011b.) Päiväsakkoja voidaan määrätä vähimmillään yksi ja enimmäismäärä on 120. Päiväsakkojen lukumäärä riippuu rikoksen törkeydestä. (Tapani & Tolvanen 2006, 156.)

Rikokset, joiden vakavuutta ei voida sovittaa sakoilla, johtavat vankeuteen. Ensikertalaisille tuomio määrätään pääsääntöisesti ehdollisena, varsinkin jos tuomio on lyhyt. Ehdollinen vankeus on eräänlainen varoitus, jossa tuomitulle asetetaan koeaika, joka on kestoltaan 1–3 vuotta. Tuomitun käyttäytyminen koeaikana määrittää, täytäntöönpannaanko rangaistus ehdottomana eli joutuuko tuomittu vankilaan. Ehdollisen vankeusrangaistuksen tehostamiseksi voidaan määrätä myös oheissakko tai lyhyt aika yhdyskuntapalvelurangaistusta. (Portti vapauteen 2011b.) Rikoslain (39/1889) 6 luvun 9. §:n mukaan enintään kahden vuoden mittainen määräaikainen vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi, jollei rikoksen vakavuus, tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Edellytykset ehdollisen vankeuden käyttämiseen vähenevät rikoksen törkeyden ja rangaistuksen pituuden kasvaessa (Tapani ym. 2006, 112).

Yhdyskuntapalvelu on otettu Suomessa käyttöön 1990-luvulla. Se toimii lyhyiden, korkeintaan 8 kuukauden ehdottomien vankeustuomioiden vaihtoehtona. Yhdyskuntapalvelu määrätään tunteina ja se suoritetaan kriminaa-

lihuoltolaitoksen (nykyinen Rikosseuraamuslaitos) valvonnassa. (Portti vapauteen 2011b.) Yhdyskuntapalvelun edellytyksenä ovat ehdollisen vankeusrangaistuksen ja enintään kahdeksan kuukauden vankeusrangaistuksen lisäksi myös tuomitun oma suostumus yhdyskuntapalveluun sekä hänen soveltuvuutensa rangaistuksen suorittamiseen (Tapani ym. 2006, 128).

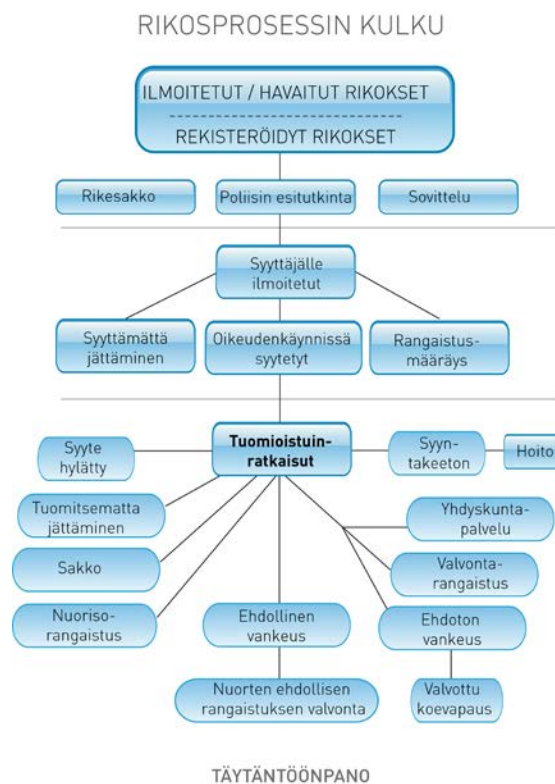
Valvontarangaistuksella voidaan korvata lyhyt ehdoton vankeusrangaistus ja se on pituudeltaan enintään kuusi kuukautta. Valvontarangaistus määrätään, jos sen katsotaan edesauttavan uusien rikosten ehkäisyssä ja edistävän rikoksentekijän sosiaalista selviytymistä. Valvontarangaistukseen tuomittu on velvollinen pysymään päihteettömänä ja noudattamaan hänelle luotua päiväohjelmaa, jonka toteutumista valvotaan elektronisten laitteiden (esimerkiksi GPS-valvonta tai matkapuhelimien GSM-valvonta) avulla. Päiväohjelmaan kuuluu toimintavelvoite, joka voi olla esimerkiksi työtä tai opiskelua. (Rikosseuraamuslaitos 2014c.)

Suomessa ehdottoman vankeusrangaistuksen vähimmäispituus on 14 vuorokautta ja enimmäispituus 12 vuotta (Portti vapauteen 2011b). Rangaistusaika on mahdollista suorittaa joko avolaitoksessa tai suljetussa vankilassa. Avovankilaan sijoitetaan vangit, joiden katsotaan soveltuvan suljettua vankilaa vapaampiin oloihin. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.)

Yleensä ensikertalaiset istuvat tuomiostaan puolet ja suorittavat loput rangaistuksesta ehdonalaisessa vapaudessa. Rikoksen uusijat vapautetaan usein ehdonalaiseen, kun tuomiota on jäljellä yksi kolmasosa. (Portti vapauteen 2011b.) Ehdonalaiseen vapauteen liittyy valvonta, jos vankeudesta suorittamatta jäävä osa on pidempi kuin yksi vuosi, henkilö itse sitä pyytää tai rikos on tehty kahtakymmentäyhtä ikävuotta nuorempana (Rikosseuraamuslaitos 2014c).

2.2 Rikosprosessin kulku

Vain pieni osa rikoksista tulee poliisin tietoon. Rikoksia jää rekisteröimättä, koska niitä ei havaita lainkaan tai niistä ei ilmoiteta viranomaisille. Poliisin tietoon rikokset tulevat ilmoitusten perusteella tai poliisin valvontatoiminnan tuloksena. Vakavammat, syytetoimia vaativat rikokset ilmoitetaan syyttäjälle. Syyttäjältä rikossyyte etenee tuomioistuimeen. Rangaistukseksi rikoksesta tuomioistuin voi määrätä sakon, ehdollisen vankeuden, ehdottoman vankeuden, yhdyskuntapalvelun sekä alle 18-vuotiaana rikoksen tehneille nuorille nuorisorangaistuksen. Rangaistuksen tuomitsemisen jälkeen rangaistus täytäntöönpannaan. Ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta huolehtii vankeinhoitolaitos. Vapaudessa täytäntöön pantavat yhdyskuntaseuraamukset täytäntöönpanee rikosseuraamuslaitos. (Lappi-Seppälä 2006, 90–92.) Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitulla henkilöllä on mahdollisuus päästä valvottuun koevapauteen ennen ehdonalaista vapautta. Kuviossa 1 on kuvattu rikosprosessin kulku.

KUVIO 1. Rikosprosessin kulku (Rikosseuraamuslaitos 2014c)

Tuomitun velvollisuuksiin rikosprosessissa liittyy yhdyskuntaseuraamuslain 21. §:n mukaan rangaistusajan suunnitelman mukainen valvonta. Valvonta voidaan suorittaa esimerkiksi tuomitun ilmoittautumisella säännöllisin väliajoin hänelle määrätyle valvojalle. Tuomittu on velvollinen täyttämään toimintavelvollisuutensa ja olemaan päihteettömänä siten kuin kunkin yhdyskuntaseuraamuksen osalta säädetään. Myös tuomitun liikkumiselle voidaan asettaa rajoituksia. (Hartoneva, Mohell, Pajuoja & Vartia 2015, 42.) Valvontaa voidaan tehostaa elektronisen valvonnan keinoin ja siihen liitetyn kotiarestin avulla. Tämän tarkoituksena on valvoa ja rajoittaa tuomitun henkilön liikkumista. (Laine 2007, 358.)

3 VALVOTTU KOEVAPAUS

3.1 Valvotun koevapauden lähtökohdat

Ehdottomalle vankeusrangaistukselle on etsitty vaihtoehtoja jo 1800-luvulta lähtien. Tärkeimpänä ajatuksena on ollut löytää sopivampi rangaistusmuoto, jonka pystyisi toimeenpanemaan vapaudessa. Tämä ehkäisisi vankilan aiheuttamia haitallisia vaikutuksia. Usein näihin vapaudessa suoritettaviin rangaistuksiin liittyvät myös taloudelliset tavoitteet, sillä rangaistuksen suorittaminen vapaudessa tulee yleensä huomattavasti halvemmaksi kuin laitospaikoituneet rangaistukset. (Laine 2007, 357–358.)

”Valvotun koevapauden tarkoituksena on suunnitelmallisella ja asteittaisella vapauttamisella ylläpitää ja edistää vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan” (Laki valvotusta koevapaudesta 629/2013, 2. §).

Valvottu koevapaus on rangaistusmuoto, joka on otettu käyttöön vuonna 2006 ja uusi laki valvotusta koevapaudesta astui voimaan vuonna 2014. Edellytysten täytyessä vangin on mahdollista päästä valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautta pääsemistä. Valvotun koevapauden edellytyksenä on, että koevapaus edistää tehdyn rangaistusajan suunnitelman toteutumista, vanki sitoutuu päihteettömyyteen ja päihteettömyyden valvontaan, vanki sitoutuu noudattamaan yhteydenpitovelvoitetta ja liikkumiseen sekä toimintaan osallistumiseen liittyviä ehtoja. Lisäksi otetaan huomioon vangin käyttäytyminen ja hänen aikaisempi rikostausta. Vangin on myös sitouduttava siihen, että vankeinhoitoviranomaiset ovat yhteydessä viranomaisiin ja yksityisiin henkilöihin koevapauden ehtojen noudattamiseen liittyvissä asioissa. Soveltuvuutta arvioidaan vangin taustan, rangaistusajan suunnitelman sekä vankilakäyttäytymisen perusteella. Koevapaudessa oleva henkilö toimii ja elää vapaudessa, mutta hän on edelleen asemaltaan vanki ja kirjoilla vankilassa. Ehtojen lisäksi vangin on hyväksyttävä valvottuun koevapauteen liittyvä tekninen valvonta. Valvottu koevapaus on vapaaehtoinen järjestely eikä ketään voida pakottaa valvottuun koevapauteen. (Mäkipää 2010b, 1, 25, 199.)

Vuonna 2012 alettiin valmistella lainsäädäntöä valvotusta koevapaudesta. Siihen saakka valvotun koevapauden sääntely lain tasolla oli suppeaa, ja sitä koskevia yksittäisiä säännöksiä löytyi muun muassa vankeuslaista sekä pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelystä annetusta laista. Valvotusta koevapaudesta saadut kokemukset olivat kannustavia ja sen käytöllä päästiin tavoitteisiin, jotka valvotulle koevapaudelle oli asetettu. Käytännössä kuitenkin huomattiin, että lainsäädäntöä olisi tarpeellista täsmentää. Uudistuksessa täsmennettiin valvotun koevapauden tarkoitusta, edellytyksiä sekä sisältöä. Keskeinen muutos oli sähköisen valvonnan mahdollistaminen valvottua koevapautta suoritettaessa. Uudistus tuli voimaan vuoden 2014 alussa. (Hartoneva ym. 2015, 386–387.)

Koevapauden tavoite on edistää vankeusrangaistusta suorittaneiden sopeutumista takaisin yhteiskuntaan. Järjestelyllä on pyritty myös vankilukujen hallitsemiseen. Valvotussa koevapaudessa olevien valvonnasta vastaa vankeinhoitolaitos, yleensä vangin sijoitusvankila. (Mäkipää 2010b, 1.)

3.2 Valvotun koevapauden sisältö

Valvotun koevapauden sisältöön kuuluvat rangaistusajan suunnitelmassa määrätty velvollisuus pysyä asunnossa, osallistua määrättyyn toimintaan ja noudattaa muita laissa säädettyjä velvollisuuksia. Valvottua koevapautta voidaan suorittaa muussakin paikassa, johon koevapaudessa oleva henkilö esimerkiksi hoidon tai kuntoutuksen perusteella sijoitetaan. (Laki valvotusta koevapaudesta 629/2013, 2. §.)

Valvotusta koevapaudesta annetussa laissa säädetään toimintavelvoitteen vähimmäisajaksi viisi tuntia viikossa. Toimintavelvoitteen suorittamisajan pitää pääsääntöisesti sijoittua klo 6 ja klo 21 väliselle ajalle. Lähtökohtana valvotussa koevapaudessa on, että ajat, jolloin rangaistusta suorittava vanki voi poistua asunnostaan on määritelty rangaistusajan suunnitelmassa sekä viikoittaisessa aikataulussa. (Hartoneva ym. 2015, 396–397.) Tukipartio tukee ja valvoo rikosseuraamusasiakkaita, jotka suorittavat vapaudessa rangaistustaan. Tukipartion tavoite on valvonnan ja tuen avulla lisätä asiakkaiden valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Asiakasta tuetaan

suorittamaan rangaistuksensa loppuun sekä varmistetaan, että hän on päihteettömänä määrättyssä paikassa määrättyä aikana. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

Suurin osa valvotussa koevapaudessa olleista vangeista saa toimeentulonsa palkkatyöstä, mutta myös työmarkkinatuki, eläke ja opintotuki ovat yleisiä toimeentulon lähteitä. Yleisin toimintavelvoitepaikka on työskentely palkkatyössä, omassa yrityksessä tai ammatinharjoittajana. Lähes neljäsosalla koevapaudessa olleista vangeista opiskelu toimii toimintavelvoitteena ja kymmenesosalla koevapaudessa olleista vangeista kuntouttava työtoiminta on toimintavelvoitteena. (Mäkipää 2010b, 125, 130.)

Kolmasosa koevapaudessa olleista vangeista käy avohoitotyypisessä päihdekuntoutuksessa. Mielenterveysongelmiin liittyvä kuntoutus on toimintavelvoitteena noin kymmenesosalla koevapaudessa olleista vangeista. Muita toimintavelvoitteita voivat olla esimerkiksi vapautumista ennakoivat toimenpiteet kuten ehdonalaisvalvojan tapaaminen, sosiaalisten suhteiden kehittäminen, arkielämän taitojen ja elämänhallinnan opettelu, läheisen hoitaminen, kotityöt, harrastukset, velka-asioitten suunnitelmallinen hoitaminen, fyysisen ja henkisen kunnon ylläpito sekä vapaaehtoistyö. (Mäkipää 2010b, 132–133.)

Asunto-ongelmia suljetusta vankilasta vapautuvilla on noin 33 prosentilla vangeista, avolaitoksesta vapautuvilla 20 prosentilla sekä koevapaudesta vapautuvista vangeista 12 prosentilla. Luvuista huolimatta vuonna 2009 vangeista 75 prosenttia vapautui suljetusta vankilasta. Sijoitusta avovankilaan tulisi lisätä sekä kehittää sijoitusmenettelyjä ja valvontaa. (Karsikas 2010.)

Jos valvotussa koevapaudessa oleva vanki syyllistyy rikokseen tai törkeästi rikkoo velvollisuuksiaan, valvottu koevapaus voidaan keskeyttää määräajaksi tai peruuttaa kokonaan. Tällöin vanki suorittaa rangaistuksensa loppuun vankilassa. (Laki valvotusta koevapaudesta 629/2013, 26. §.)

2000-luvun alussa vankien määrä lisääntyi tasaisesti vuosikymmenen puoleenväliin asti. Vuoden 2005 jälkeen vankiluku on kääntynyt laskuun. Vuonna 2014 vankeja oli yhteensä 3097, joista vankeusvankeja oli 2425. Valvottuun koevapauteen sijoitettujen vankien määrä on noussut tasaisesti vuodesta 2007. Valvottuun koevapauteen sijoitettiin 615 vankia vuonna 2014 (taulukko 1). Valvotun koevapauden keskimääräinen pituus oli 102 päivää. (Rikosseuraamuslaitos 2014b.)

TAULUKKO 1. Valvottu koevapaus vuosina 2007–2014

	Aloitettut	Päätyneet	Peruutettut	Peruutettut % aloitetuista	Koepaudessa keskimäärin päivässä	Koepauden keskimääräinen pituus (pv)
2007	103	78	5	6	22	80
2008	217	193	19	10	50	90
2009	356	322	55	17	85	88
2010	395	397	67	17	102	97
2011	426	394	69	18	113	100
2012	544	526	94	18	150	101
2013	504	513	65	13	151	108
2014	615	596	98	16	168	102

Kesäkuussa 2015 valvotussa koepaudessa oli 213 henkilöä, joista 33 oli naisia. Vangeista 19 oli vapautunut suljetusta vankilasta ja loput avovankilasta. Tutkimustiedon mukaan valvottu koevapaus on osoittautunut toimivaksi vapautumismuodoksi ja se on vastannut sille asetettuja tavoitteita. Rikosseuraamuslaitos seuraa vankien rikoksenuusimista kolmen ja viiden vuoden seurantajaksoilla. Kolmen vuoden seuranta-ajan aikana valvotun koepauden kautta vapautuneiden vankien rikoksenuusimisprosentti oli 20 %, kun taas suoraan vankilasta vapautuneiden vastaava prosenttiosuus oli noin 39 %. Viiden vuoden seurantajaksoilla luvut olivat valvotun koepauden kautta vapautuneilla 33 % ja suoraan vankilasta vapautuneilla 54 %. Näitä lukuja voi kuitenkin jossain määrin selittää sillä, että koevapauteen sijoitetut ovat motivoituneita toteuttamaan valvotulle koepaudelle asetetut tavoitteet. (Hartoneva ym. 2015, 388–389.)

3.3 Valvotun koevapauden kohderyhmä

Rikoslain 39/1889 2c 8. §:ssä on määritelty edellytykset valvottuun koevapauteen pääsemiseksi. Valvotun koevapauden on tuettava rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Merkittävää myös on, voiko vanki hyötyä valvotusta koevapaudesta. Moni avovankilan työntekijä kokee, että suuri osa vangeista haluaa valvottuun koevapauteen. Tällaisessa tilanteessa voi käydä niin, että aktiivisesti valvottuun koevapauteen haluavat hyötyvät aktiivisuudestaan ja toimintakyvyltään heikommat tai aremmat – eniten tukea tarvitsevat – jäävät huomiotta. (Mäkipää 2010a.)

Suurin osa valvottuun koevapauteen pääsevistä ovat määräaikaista vankeusrangaistusta suorittavia vankeja. Tutkimusten mukaan koevapaudessa olleiden rikostaustassa painottuvat selvästi henkirikokset ja huumausainerikokset, mikä selittyy valvotun koevapauden tavoitteilla. Suurin osa koevapaudessa olleista vangeista pääsee koevapauteen avovankilasta. (Mäkipää 2010b, 200–202.)

Koevapauden katsotaan vastaavan parhaiten sellaisten vankien tarpeisiin, jotka tarvitsevat tukea vapautumisessaan. Eniten tukea tarvitsevat pitkään vankilassa tuomiotaan suorittaneet ja laitostuneet vangit. Valvotun koevapauden katsotaan olevan erityisen tarpeellinen sellaisille vangeille, joille elämän perusasioiden järjestäminen sekä yhteiskuntaan sopeutuminen on haastavaa. (Mäkipää 2010b, 200–202.)

Valvotun koevapauden ehdoksi voidaan myös asettaa, että seksuaalirikoksesta tuomittu henkilö sitoutuu noudattamaan lääkehoitoa seksuaalirikoksen uusimisen ehkäisemiseksi. Tässä tilanteessa henkilö sitoutuu myös lääkehoidon valvontaan. Lääkehoidon lisäksi voidaan edellyttää osallistumista psykososiaaliseen hoitoon. (Mohell 2015.)

3.4 Valvotun koevapauden kaltaisia järjestelmiä muualla maailmassa

Tuen ympyrä (circles of support) on kanadalainen työskentelytapa, jonka tarkoitus on helpottaa vankilasta vapautuvien palautumista takaisin yhteiskuntaan. Malli on käytössä myös esimerkiksi Englannissa. Tuen ympyrä

muodostuu vapaaehtoisten verkostosta, jotka on koulutettu tehtävään. Vapaaehtoiset työntekijät toimivat yhdessä viranomaisverkostojen kanssa. Tuen tarpeessa olevat valitaan vankeusajan loppupuolella, jotta työskentely käynnistyy ennen vapautumista. Tukiprosessi kestää vuosia ja tukea vähennetään asteittain. Vapaaehtoiset tapaavat tuettavaa päivittäin ja koko verkosto yhdessä tapaa viikoittain. Vapaaehtoisten tukihenkilöiden rooli on kuunteleva ja ohjaava. He myös auttavat tuettavaa arkipäiväisissä asioissa kuten työnhaussa. Tuen ympyrän perimmäinen idea on auttaa tuettavaa elämänhallintataitojen kehittämisessä, vähentää eristäytymistä ja syrjäytymistä ja näiden kautta vähentää rikoksien uusimisriskiä. Tuettavalle tarjotaan mahdollisuus kantaa vastuuta ja yhteisölle annetaan tilaisuus rakentaa turvallisempaa yhteiskuntaa. (Vapautuvan tuen ympyrät 2010.)

Englannissa, Walesissa, Ruotsissa ja Alankomaissa elektroninen valvonta on ollut käytössä 1990-luvulta lähtien. Ruotsissa on ollut vuodesta 2005 lähtien käytössä menetelmä, jossa kuuden kuukauden ehdoton vankeusrangaistus voidaan korvata elektronisella valvonnalla. Myös yli kahden vuoden tuomiota suorittavalla on mahdollisuus päästä elektroniseen intensiivivalvontaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaisten alkamista. (Linderborg 2005.) Valvontaan ei kuitenkaan voida määrätä, jos tuomittu syyllistyy kolmen vuoden sisällä edellisestä valvontarangaistuksesta uuteen rikokseen (Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi 17/2010, 2.3.1). Elektroninen valvonta on yhä vahvemmin tulossa osaksi Euroopan rikosioikeudellista seuraamusjärjestelmää (Linderborg 2005).

Tanskassa sähköiseen valvontaan voi päästä kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen tuomittu henkilö. Valvonnan edellytyksiä ovat hyvät asuinolosuhteet, valvonnan mahdollistava työ- tai opiskelupaikka sekä asuinkumppanin suostumus. Valvontaan kuuluvat liikkumisrajoitukset ja päihteettömyys. Tanskassa sähköisen valvonnan kohderyhmään kuuluvat pääasiassa liikenne rikoksista tuomitut henkilöt. Myös alle 25-vuotiaat hen-

kilöt voivat rikostyyppistään huolimatta suorittaa rangaistuksensa tällä tavoin. (Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi 17/2010, 2.3.2.)

Norjassa valvontaan on mahdollista päästä neljän kuukauden vankeusrangaistuksen sijaan. Pidemmän tuomion saaneet henkilöt voivat päästä valvontaan neljä kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista. Norjassa yleisimmät rikostyyppit, joista tuomittuja on valvontarangaistuksessa, ovat omaisuus- ja liikenne rikokset. Valvontaan päästäkseen henkilöllä täytyy olla asunto, puhelin ja työ- tai muu velvoitepaikka. Henkilön on sitouduttava päihteettömyyteen sekä kahdesti viikossa tapahtuviin tapaamisiin kriminaalihuollon työntekijän kanssa. (Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi 17/2010, 2.3.3.)

Myös Yhdysvalloissa hyödynnetään elektronista valvontaa erityisesti seksuaalirikollisten sekä päihteisiin liittyvien rikosten tekijöiden kohdalla. Esimerkiksi seksuaalirikolliset saatetaan Yhdysvalloissa tuomita elinikäiseen satelliittivalvontaan, jonka lisäksi hoidollisia toimenpiteitä toteutetaan samanaikaisesti. Rattijuoppojen kohdalla käytetään biometrisiä laitteita, jotka mittaavat iholta hien mukana erittyvän etyylialkoholin määrää. Suostuessaan kyseisen laitteen avulla tapahtuvaan ympärivuotokautiseen valvontaan rattijuopumukseen syyllistynyt välttää ehdottoman vankeustuomion. (Linderborg 2005.)

4 SOSIAALINEN TYÖ

4.1 Sosiaalisuuden tukeminen

Koska sosiaalisuuden tukemiselle ja syrjäytymisen ehkäisemiselle ei löytenyt termejä yhdistävää määritelmää, päädyimme käyttämään käsitettä sosiaalinen työ. Sosiaalisella työllä tarkoitetaan tässä yhteydessä työtä, joka pyrkii asiakkaiden elämänhallinnan tunteen lisäämiseen sosiaalisen tukemisen sekä syrjäytymisen ehkäisemisen avulla. Sosiaalisen työn käsitteellä korostetaan myös yhteiskuntaan kiinnittymisen merkitystä.

Aikaisemmin vankilan tarkoitus oli eristää vangit, jotta ihmisten normaali elämä olisi turvallista. Toinen tehtävä oli ”pelotella” vankeja. Pelottelulla pyrittiin ehkäisemään uusintarikollisuutta. Nykyisin vankilan tehtävän ajatellaan muuttuneen, ja ensisijaisesti vankeja pyritään kuntouttamaan takaisin yhteiskuntaan sopiviksi kansalaisiksi. Käytännössä kuntouttaminen on kuitenkin vaikeaa, sillä vankilassa rikoksen tekijät kohtaavat toisiaan ja ylläpitävät rikollista ajattelua ja siihen liittyviä arvoja ja normeja. (Tarvuori 2010, 59–60.)

Nykyisen vankeinhoidon keskeisimpiä tavoitteita on vankien elämänhallinnan lisääminen. Elämänhallinnan pohjana ovat fysiologisista tarpeista huolehtiminen sekä turvallisuuden, suhteiden luomisen sekä rakkauden tarpeet. Jos nämä perustarpeet eivät täyty, on vaikeaa alkaa rakentamaan sosiaalisia suhteita tai kokea arvostuksen tunnetta. (Tarvuori 2010, 61.)

Sosiaalinen kuntoutus tarkoittaa toimintaa, joka tähtää arkielämän taitojen kehittämiseen. Sosiaalisen kuntoutuksen sisältö määräytyy kuntoutujan tarpeiden mukaisesti. Vankilan ulkopuolisten sosiaalisten suhteiden ylläpito on oleellinen osa sosiaalista kuntoutusta. Vankeja kannustetaan olemaan yhteydessä läheisiinsä puhelimitse, tapaamisten kautta ja poistumisluvilla. Sosiaalinen kuntoutus sopii erityisesti vangeille, joilla sosiaalinen selviytyminen on heikkoa ja joilla on ongelmia sijoittua toimintavelvoitteisiin kuten työhön tai opiskeluun. Vapautumisen valmistelu toteutetaan yksilölli-

sesti. Vapautuvan vangin on mahdollista osallistua myös vapauttamiskursseille, jossa käsitellään muun muassa asunnon hankintaan, koulutukseen, työelämään ja päihdekuntoutukseen liittyviä asioita. Vangille tarjotaan mahdollisuus opetella päihdeetöntä ja rikoksetonta elämää tuomionsa loppupuolella ennen varsinaista vapautumista kuntoutuslaitoksessa tai valvotussa koevapaudessa. (Portti vapauteen 2011a.)

Sosiaalinen rikosentorjunta voidaan jaotella yksilön kehitystä tukevaan rikosentorjuntaan ja alkaneen rikosuran katkaisemiseen. Yksilön kehitystä tukeva rikosentorjunta keskittyy rikollisuuden ennaltaehkäisyyn niiden henkilöiden kohdalla, joilla ympäristö luo riskit rikollisuudelle. Alkaneen rikosuran katkaisemisessa oleellisina tekijöinä ovat eri viranomaistahot. Rikosurasta irrottautuminen on monivaiheinen psykososiaalinen prosessi. Mahdollisuus on joko irrottautua rikoskierteestä hetkeksi tai päästä rikollisesta elämäntavasta eroon kokonaan. Rikolliseen elämäntapaan liittyvät rikollinen identiteetti sekä sosiaalinen verkosto, joista olisi päästävä eroon. Yksilöön vaikuttamisen ohella on tärkeää vahvistaa niitä sosiaalisia verkostoja, jotka helpottavat irrottautumista rikollisesta elämäntavasta. (Lappi-Seppälä 2006, 58–59.) Sosiaalisen kontrolliteorian mukaan miesten rikosuralta irtaantuminen johtuu rakenteellisten käännekohtien kokemisesta sekä sisäisestä tahdosta muuttaa omaa elämää. Rikollisuudesta irtaantuminen mahdollistuu, kun rakenteellisen muutoksen ja sen tulkinnan välille muodostuu vuorovaikutus. Kumpikaan ei yksin riitä. Parhaassa asemassa ovat ne miehet, jotka ovat tehneet päätöksen muuttaa suhdettaan rikolliseen käyttäytymiseen. He kokevat esimerkiksi avioliiton siihen sisältyvällä kontrollillaan ja rutiineillaan tukevan pyrkimyksiä irrottautua rikollisesta elämäntavasta. Suomalaisessa pitkittäistutkimuksessa on osoitettu, että sosiaaliset tekijät, kuten työn saaminen, isäksi tuleminen ja perheen perustaminen, vähentävät uusintarikollisuutta. (Kivivuori & Linderborg 2009, 9–10.)

4.2 Syrjäytymisen ehkäiseminen

Syrjäytyminen voidaan määritellä kasautumisprosessiksi, jossa psykososiaaliset ja sosiaaliset ongelmat yhdistyvät. Syrjäytynyttä henkilöä autettaessa tarvitaan kokonaisvaltaista psykososiaalista työtä, joka mahdollistaa luomaan käsityksen elämäntilanteen kokonaisuudesta sekä ongelmien suhteista. Syrjäytyminen voidaan jakaa sisällöltään yhteiskuntapoliittiseen (työttömyys, köyhyys), yhteisölliseen (sidos rikos- ja päihdekulttuuriin) ja yksilötasoon (mielenterveys- ja päihdeongelmat). (Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 134–135.) Euroopan unionin virallisissa asiakirjoissa syrjäytyminen on määritelty olevan osattomuutta, useilla elämänalueilla ja eri elämänvaiheissa esiintyvää huono-osaisuutta sekä vaikuttamismahdollisuuksien puutetta (Eurostat 2010).

Suurin osa vankeusrangaistukseen tuomituista henkilöistä on sosiaalis-taloudellisesti huono-osaisia päihdeongelmaisia ihmisiä, joista suuri osa kärsii myös mielenterveysongelmista. Vankilakierteeseen jääneet rikossenuusijat ovat Suomen aikuisväestön köyhin, sairain ja syrjäytynein väestönosa. Rikoksentekijöillä on poikkeuksellisen usein taustalla traumatisoivia tapahtumia, kuten päihde- ja mielenterveysongelmia, seksuaalista hyväksikäyttöä sekä väkivaltaa. Kasaantuneiden ongelmien vuoksi on tärkeää, että vankiloissa toteutetaan psykososiaalista työtä, joka sisältää vangin kuntouttamisen ja vapautteen valmentamisen. (Laine ym. 2010, 131, 134.)

Ensikertalaisista noin viisi prosenttia joutuu vankilakierteeseen. Noin puolet vangeista on rikoksen uusijoita. Vankilan jälkeinen elämäntapa voidaan jaotella kolmeen vaihtoehtoon: selviytyjät, riskinottajat ja putoajat. (Luukkala 2007, 109.) Selviytyminen ja vapaudessa pysyminen on todennäköisintä niillä, jotka pysyvät erossa päihteistä. (Rantala & Sulkunen 2006, 208). Rikoskierteestä irrottautuminen vaatii, että vapautuva vanki saadaan kiinnittymään yhteiskuntaan. Vankien syrjäytyminen on yhteydessä köyhyyteen, ammattitaidottomuuteen, työttömyyteen ja asunnottomuuteen. Suunnitelmalliseen vapautumisen valmentamiseen kuuluvat toimeentulon,

asumisen, työn ja koulutuksen sekä jatkokuntoutuksen järjestely yhdessä vangin kanssa. (Laine ym. 2010, 131–133.)

Kuntouttavasta toiminnasta huolimatta vankila symboloi syrjäytymistä ja ulossulkemista. Vankilassa psykososiaalista työtä toteutetaan tiukasti kontrollin ja vallan käytön säätelemässä laitosarjessa. Vankilassa toteutettava toiminta perustuu kontrolliin ja hierarkkiseen vallankäyttöön. Vapauden puuttuminen, alistuminen, pakko ja itsemääräämisoikeuden menetys vaikuttavat vankilan sisäiseen toimintaan. Vankeustuomio voi parhaimmillaan tarjota mahdollisuuden psykososiaaliseen tukeen heille, joille yhteiskunnan palvelujärjestelmä on vaatimuksiltaan ylivoimainen. Vankien yhteiskuntaan integroituminen on vankeinhoidon tavoite, mikä konkretisoituu päihitteettömänä ja rikoksettomana elämänä. (Laine ym. 2010, 135–136.)

Suuri osa vankilakierteeseen joutuneista vangeista kokee sulkeutuneensa ulkopuolelle normaaliyhteiskunnasta. Vaikka henkilö olisi ajautunut rikollisuuteen osana syrjäytymiskehitystä, hänellä ei välttämättä ole pyrkimyksiä edetä kohti rikoksetonta elämää. Näihin tilanteisiin liittyy usein huumeet, jotka sulkevat henkilön yhteiskunnan ulkopuolelle jo laittomuutensa vuoksi. Lisäksi korvausvelat eivät motivoi työn tekemiseen vaan lisäävät kiinnostusta jatkaa rikollista elämää. Tilanteiden ollessa epäsuotuisat rikoskierteestä irrottautumiseen korostuu vangin oma muutoshaluisuus. Tukea saavan vapautuvan vangin odotetaan olevan motivoitunut muutokseen sekä halukas yhteistyöhön. (Rantala & Sulkunen 2006, 219–220.)

5 TUKI JA KONTROLLI

5.1 Tuki ja kontrolli vankilan sisällä

Vankien elämänhallintaa ja yhteiskuntaan sjoittumista edistää parhaiten suunnitelmallinen ja hallitusti etenevä vankeusprosessin täytäntöönpano. Tätä päämäärää palvelee yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma, jossa arvioidaan rikoksen uusimisriski sekä määritellään vangin toiminnalliset ja turvallisuuteen liittyvät tarpeet. Yksittäisiä keinoja elämänhallinnan lisäämiseksi ovat sopivan työn, koulutuksen tai muun toiminnan etsiminen sekä vankilan ulkopuolisten yhteyksien, esimerkiksi perhe-elämän, tukeminen. (Myhrberg 2007, 13.)

Yhteistyöverkostojen ylläpitämisen sekä konkreettisten asioiden hoitamisen lisäksi on tarkoituksenmukaista valmentaa vangin tunneälyä, joka koostuu itsensä tuntemisesta, tunteiden käsittelystä, itsekontrollista ja empatiasta. Itsensä tuntemisessa lähdetään liikkeelle tunteiden tunnistamisesta sekä niiden nimeämisestä. Itsekontrollissa ihmistä ohjaa järki, ei tunne. Empatiassa kyetään asettumaan toisen ihmisen asemaan ja kuvittelemaan, miltä toisesta tuntuu. Tunneällyn harjaantuminen valmistaa vankia vapautumiseen sekä lisää itsevarmuutta omasta onnistumisestaan. (Luukkala 2007, 107–108.)

McCold ja Wachtel (2003, 1–2) ovat luoneet kaavan, joka kuvaa asiakassuhteissa esiintyvää tuen ja kontrollin suhdetta. Jos työntekijä tarjoaa tukea ja kontrollia vähän, hänen työskentelynsä näyttää asiakkaalle välittämättömänä. Kontrollin määrän ollessa suuri suhteessa tuen määrään asiakassuhteesta muodostuu rankaiseva, kun taas tuen määrän ollessa suuri kontrollin määrään verrattuna asiakassuhde näyttää liian sallivana. Idealistinen työskentelyote saavutetaan, kun tukea ja kontrollia on sopivassa suhteessa toisiinsa. Tällöin on mahdollista rakentaa asiakassuhde korjaavaksi ja kunnioittavaksi.

Vankien kuntouttamisella toiminta kohdennetaan vaikuttamaan yksilön kriminogeenisiin tekijöihin. Kriminogeenisiä tekijöitä on useita, ja ne jakautuvat dynaamisiin sekä staattisiin tekijöihin. Toisin kuin staattisiin tekijöihin, dynaamisiin tekijöihin vaikuttaminen on mahdollista. Esimerkiksi aikaisempi rikollisuus on staattinen kriminogeeninen tekijä ja runsas päihdeidenkäyttö on dynaaminen kriminogeeninen tekijä, johon voidaan vaikuttaa päihdekuntoutuksella. (Andrews, Bonta & Wormith 2011, 735–751.)

Vankeuslakiin sisältyy normaaliusperiaate, joka edellyttää, että vankilan olot on järjestettävä mahdollisuuksien mukaan vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vankilan toiminnoissa huomioidaan yhteiskunnassa tapahtuva kehitys, ja päiväjärjestys vastaa yhteiskunnassa noudatettuja käytänteitä. Vankeuslain mukaan myös vankien mahdollisuuksia ylläpitää toimintakykyään ja terveytään on tuettava sekä heille on taattava ihmisarvoinen kohtelu. (Myhrberg 2007, 16–18.)

5.2 Tuki ja kontrolli vankilasta vapautuessa

Rikostausta hankaloittaa elämää. Entisellä vangilla ei ole mahdollisuutta päästä kaikkiin työtehtäviin, esimerkiksi päiväkotiin. Torjutuksi tulemisen pelko voi nousta esteeksi ihmissuhteissa, työssä ja koulutukseen hakeutumisessa. Näitä teemoja on syytä tarkastella vapauteen valmentavassa työssä. Psykososiaalisen työn on tarkoitus vahvistaa vangin luottamusta omaan kykenemiseensä elää päihdeettömää elämää. Vapauteen tuettaessa on kohdattava vanki yksilönä ja huomioitava kaikki hänen elämänsä vaikuttavat tekijät, kuten lähipiiri, päihdekulttuuriin liittyvät sidokset sekä hänen omat ajatuksensa ja näkemyksensä. (Laine ym. 2010, 144.)

Pelkkä vankien tukeminen vapautta valmisteltaessa ei riitä. Vankilan on oltava vuorovaikutuksessa myös muun yhteiskunnan kanssa, jotta vankien asema työllisyys-, asumis- ja koulutuspalveluissa kohenisi. Vapautuvalla vangilla on oltava hänen tarpeisiinsa vastaava yhteistyöverkosto, joka tukee häntä päihdeettömään ja rikoksettomaan elämään. Psykososiaalinen

työ voi merkitä vangille ulospääsyä syrjäytymiskierteestä. (Laine ym. 144–145.)

Rikosseuraamusalalta odotetaan kontrollointia, jotta voidaan taata yhteiskunnan ja sen kansalaisten turvallisuus. Samanaikaisesti odotetaan, että rikosseuraamusala integroi lainrikkijat takaisin yhteiskunnan jäseniksi. Integraatio vaatii ajoissa aloitettua suunnitelmallista vapauttamista. Vapautumisvaiheessa tarvitaan tukea niin sosiaalipalveluilta kuin läheisiltäkin. (Lahti 2011.)

5.3 Tuki ja kontrolli valvotussa koevapaudessa

Valvottua koevapautta valmisteltaessa sijoitusvankilan on hyvissä ajoin arvioitava koevapauden edellytysten täyttymistä. Vankilassa tehdään esiselvitys, josta ilmenee koevapauden edellytysten olemassaolo. Koevapaus valmistellaan vankilassa. Keskeisimpiä valmistelun osia ovat asunnon ja toimintapaikan hankkiminen, joissa edellytetään vangin omaa aktiivisuutta. Vankilahenkilökunnan aktiivisuus koevapauden järjestelyissä riippuu vangin toimintakyvystä. Jotta valvottu koevapaus onnistuisi toivotulla tavalla, koevapauksien valmistelun perusteellisuuteen on käytettävä aikaa ja resursseja. (Mäkipää 2010b, 195–196.)

Tärkeää koevapauden valmistelussa on informoida ja tukea vankia riittävästi. Valmistelun ennakoimattomuus ja hitaus vaikeuttavat valvotun koevapauden järjestelyä ja luo haastavat lähtökohdat koko rangaistusmuotoa ajatellen. Valvottu koevapaus vaatii eri toimijoilta sujuvaa yhteistyötä liittyen toimintavelvoitepaikkoihin, toimeentuloon sekä asumisen järjestämiseen. Yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi kunnat ja kaupungit, A-kliinikka, poliisi sekä erilaiset kolmannen sektorin toimijat. (Mäkipää 2010b, 196.)

Valvotun koevapauden etuja verrattaessa vankilasta vapautumiseen ovat vapautuminen hallitusti ja kannustaen, tukirakenteiden rakentaminen yhteiskuntaan kinnittymisen helpottamiseksi, arkielämän harjoittelu

kontrolloidusti sekä yleinen aktivoiminen. Valvottu koevapaus nähdään positiivisena sen asteittaisuuden vuoksi, jolloin vankeuden ja vapauden välinen kuilu lievenee. Oleellisena osana hallittuun vapautumiseen kuuluu kontrolli ja valvonta. Valvottu koevapaus sallii normaalielämän säilyttäen rangaistuksen velvoitteet ja rajoitukset. (Remes 2010, 17–18.)

Valvonnan tekninen toteutustapa sekä koevapauden valvonnan sisältö määritellään yksilöllisesti ottaen huomioon vangin taustat ja oletukset siitä, kuinka hyvin tämä tulee noudattamaan valvotun koevapauden ehtoja. Valvonta voidaan suorittaa pelkän matkapuhelimen paikantamisella ja puhe-
linsoitoilla, mutta pääosin valvonta on tätä tiiviimpää ja perustuu laitteisiin, joita vanki ei voi itse poistaa nilkastaan tai ranteestaan aiheuttamatta hälytystä. Valvonta täytyy mitoittaa niin, että valvotun koevapauden ehtojen noudattamista pystytään valvomaan. (Hartoneva ym. 2015, 398–399.)

Oleellinen osa valvontaa on myös käynnit koevapauteen sijoitetun vangin kotona sekä toimintavelvoitepaikassa. Tämän yhteydenpidon riittävyyttä arvioidaan yksilöllisesti vangin tarvitseman tuen ja valvonnan tarpeen mukaan. Valvotusta koevapaudesta annetussa laissa on tärkeää säännös liittyen valvonnan hienotunteisuuteen ja valvontakäynneillä on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä. (Hartoneva ym. 2015, 399.)

6 TYÖELÄMÄKUMPPANI

6.1 Rikosseuraamuslaitos

Rikosseuraamuslaitos on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpanoviranomainen. Rikosseuraamuslaitoksen tavoite on lisätä yhteiskunnan turvallisuutta sekä ehkäistä uusintarikollisuutta. Rikosseuraamustyöntekijät huolehtivat rangaistusten turvallisesta ja lainmukaisesta täytäntöönpanosta sekä suunnittelevat yhdessä asiakkaidensa kanssa rangaistusajan sellaiseksi, että tuomittu pystyy kehittämään valmiuksiaan rikoksettomaan elämään. (Rikosseuraamuslaitos 2013a.)

Rikosseuraamuslaitoksen muodostavat kolme täytäntöönpanoaluetta, keskushallintoyksikkö, täytäntöönpanoyksikkö sekä terveydenhuoltoyksikkö. Myös rikosseuraamusalan koulutuskeskus kuuluu rikosseuraamuslaitokseen. Täytäntöönpanoalueita ovat Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue ja Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue. Rikosseuraamusalueet jakautuvat rikosseuraamuskeskuksiin, joiden alaisuudessa on yhdyskuntaseuraamustoimistoja sekä vankiloita. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on Helsingissä. (Rikosseuraamuslaitos 2013a.)

6.2 Valvotun koevapauden kehittämishanke

Lahden yhdyskuntaseuraamustoimisto kuuluu yhdessä Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimiston sekä Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloiden kanssa Hämeen yhteistoiminta-alueeseen. Hämeen yhteistoiminta-alue on aloittanut vuoden 2015 alussa valvotun koevapauden kehittämishankkeen, jonka tarkoitus on laajentaa osaamista valvottuun koevapauteen liittyen sekä nopeuttaa prosessin kulkua, jotta myös lyhyttuomioiset vangit pääsevät valvottuun koevapauteen. Hankkeen konkreettisia tavoitteita ovat asiakastyön mallintaminen, valvotun koevapauden asiakastyöprosessin selkiinnyttäminen, valvotun koevapauden huomioiminen siviilissä laadittaessa

rangaistusajan suunnitelmaa, saada yhä useammalle vangille mahdollisuus lopettaa vankeusrangaistuksensa valvotussa koevapaudessa, tiedonkulun paraneminen toimijoiden välillä, valvotussa koevapaudessa olevien vankien työllisyysmahdollisuuksien monipuolistaminen, päihdeongelmaisten vankien tukeminen ja selkeämpien kuntoutuspolkujen rakentaminen sekä vertaistuen ja perhetyön kehittäminen. (Tammi-Moilanen & Airola 2014.)

Toimeksiannon opinnäytetyöhömmme saimme Lahden yhdyskuntaseuramustoimistolta. Roolimme kehittämishankkeessa on tuoda esiin valvotussa koevapaudessa olleiden vankien subjektiivisia näkemyksiä ja kehittämissuhteita rangaistusmuotoon liittyen. Opinnäytetyömme tukee hankkeen tavoitteita.

7 TUTKIMUSPROSESSIN KUVAUS

7.1 Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyömme kohderyhmä oli valvotussa koevapaudessa olleet vangit. Haastattelimme kuutta henkilöä, jotka olivat olleet viimeisen vuoden aikana valvotussa koevapaudessa. Tutkimusluvan (liite 2) ehtona oli, että haastateltavien oli oltava edelleen asiakasrekisterissä, jotta Rikosseuraamuslaitos voi antaa luvan henkilöiden haastattelemiseen. Haastateltavat olivat haastatteluhetkellä joko valvotussa koevapaudessa tai ehdonalaisessa vapaudessa, johon liittyy valvonta.

Opinnäytetyömme tavoite oli haastatella valvotussa koevapaudessa olleita vankeja. Opinnäytetyömme tarkoitus oli saada haastattelemalla selville vankien kokemuksia ja kehittämis ehdotuksia valvotusta koevapaudesta.

Tutkimuskysymyksiämme ovat:

1. Millä tavalla valvottu koevapaus tukee yhteiskuntaan kiinnittymistä?
2. Millaisia sosiaalisia vaikutuksia valvotulla koevapaudella on?
3. Millä tavalla valvottua koevapautta voidaan kehittää?

7.2 Tiedonhaku ja aiemmat tutkimukset

Tiedonhaku toteutettiin systemaattisesti rajatusta aihepiiristä. Hyödynsimme tiedonhankintaklinikan tukea ja ammattikorkeakoulun tutkimuksellisen työskentelyn ohjeita. Haut teimme tieteellisesti hyväksytyistä tietokannoista lähteiden luotettavuuden takaamiseksi (kuvio 2). Haimme lähteitä myös manuaalisen haun kautta muista tutkimuksista. Tietoperustan lähdeaineistoon pyrimme valitsemaan mahdollisimman tuoreita, enintään 10 vuotta vanhoja, lähteitä.

Tieteelliset tietokannat	Yleisimmät hakutermit
<ul style="list-style-type: none"> • Melinda • ARTO • EBSCO Academic Search Elite 	<ul style="list-style-type: none"> • vanki/vankeus/valvottu koevapaus/tuki/kontrolli/sosiaalisuus • Esim. sosiaali? vank? syrjäyty? AND vank?

KUVIO 2. Tiedonhaku

Ajantasaisen lainsäädännön haimme FINLEX-sivustolta. Ajankohtaisia julkaisuja aiheen tiimoilta haimme myös seuraamalla uutisia ja poliittisia keskusteluja. Aiheeseen liittyvää tietoa saimme Rikosseuraamuslaitokselta. Lahden yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijät kertoivat meille valvottu koevapauden uudistuksista ja antoivat materiaalia aiheeseen liittyen. Vierailimme myös Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kirjastossa, josta saimme kattavasti aiheeseemme liittyvää materiaalia.

Lähdemateriaalia rikosseuraamuksista löytyi paljon, mutta valvotusta koevapaudesta aineistoa oli vähemmän saatavilla. Valvotusta koevapaudesta on tehty viime vuosina opinnäytetöitä (Theseus 2015.), mutta meidän tutkimuksemme erosi aikaisemmista uusien lakimuutosten sekä parhaillaan käynnissä olevan valvottu koevapauden kehittämishankkeen myötä. Opinnäytetyömme erosi aikaisemmista tutkimuksista myös näkökulmansa puolesta – tarkastelimme työssämme valvottua koevapautta sosiaalisen työn, tuen ja kontrollin näkökulmasta.

Opinnäytetyömme oli osa vuoden 2015 aikana toteutettavaa työelämän kehittämishanketta. Aiempi tutkimustieto oli vanhentunut uusien lakimuutosten myötä, ja tämän vuoksi aiheesta tarvittiin lisää tietoa. Kansainvälisesti sähköistä valvontaa sekä valvottu koevapauden kaltaisia järjestelmiä oli tutkittu, mutta tutkimusten painopiste oli keskittynyt valvontatekniikkaan ja sen vaikutuksiin. (Mäkipää 2010, 2.)

Valvottu koevapaus on rangaistusmuotona Suomessa suhteellisen uusi, joten sitä koskevat aiemmat tutkimukset ovat kaikki melko tuoreita. Irina

Remes (2010) on tehnyt Tampereen yliopistolla pro gradu -tason tutkimuksen ”Näkymättömät muurit – Vangin kokemuksia valvotusta koevapaudesta elämänhallinnan viitekehyksessä”. Myös Leena Mäkipää sekä Janne Kivivuori ja Henrik Linderborg ovat tutkineet rikosseuraamusalaa. Mäkipää (2010b) on tehnyt tutkimuksen valvotun koevapauden toimeenpanosta ja sovellettavuudesta. Kivivuoren ja Linderborgin (2009) tutkimus pohjautuu lyhytaikaisvankien elinoloihin, elämäntapaan ja rikollisuuteen.

Myös ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä on tehty valvotusta koevapaudesta. Esimerkiksi Kira Lehtisen tekemä tutkimus ”Valvottu koevapaus vankien silmin” on tehty Satakunnan ammattikorkeakoulussa vuonna 2012 sekä Mari-Anne Lakson ja Suvi Mäntysen tekemä ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö ”Selvityksen mahdollisuus: vankien kokemuksia valvotun koevapauden merkityksestä” on tehty Diakonia-ammattikorkeakoulussa vuonna 2011.

Uusi laki valvotusta koevapaudesta astui voimaan vuonna 2014, ja se toi muutoksia valvottuun koevapauteen. Tämä erotti meidän tutkimuksemme aikaisemmista tutkimuksista, sillä uuden lain tuomat muutokset vaikuttivat tutkimustuloksiimme.

7.3 Käytetty tutkimusmenetelmä

Käytimme opinnäytetyössämme tutkimusotteena kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Valitsimme menetelmän, koska tarkoituksena oli kerätä haastatteluiden avulla valvotussa koevapaudessa olleiden vankien subjektiivisia kokemuksia ja kehittämisehdotuksia.

Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Ajatuksena on, että tutkimuksen kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisen tutkimuksen yksi tyypillisimmistä piirteistä on ihmisen suosiminen tiedonkeruun välineenä. Tieto kerätään pääosin keskustelemalla ja havainnoimalla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161–165.) Laadullinen tutkimus käyttää sanoja ja ilmauksia, joiden

tarkoituksena on ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja tulkinnan antaminen. Uusien ja vähän tutkittujen ilmiöiden selvittämiseksi sopii hyvin laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusote. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston laatu on tärkeämpää kuin määrä. (Kananen 2008, 24, 32–35.)

Laadullisen tutkimuksen tavoite on tuottaa uutta ja odottamatonta tietoa ja tämän vuoksi tarkoituksena ei ole testata hypoteeseja vaan tarkastella aineistoa mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja moninaisesti. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja aineiston hankinnassa suositaan keinoja, joiden avulla tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi erilaiset haastattelumenetelmät. Tyypillistä on, että tutkimussuunnitelma muokkautuu tutkimuksen edetessä joustavasti ja olosuhteiden mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 1997, 165.)

7.4 Aineiston keruu

Käytimme opinnäytetyössämme aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua, jota kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Teemahaastattelulle on ominaista, että jotkut haastattelun lähtökohdista on lyöty lukkoon, mutta se jättää tilaa myös tarkentaville kysymyksille. Haastattelussa keskitytään tiettyihin teemoihin yksityiskohtaisten kysymyksien sijaan. Tämä tuo enemmän esille tutkittavan kokemuksia ja näkemyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.)

Teemahaastattelun etu on joustavuus, sillä haastattelijalla on mahdollisuus toistaa tai tarkentaa kysymystä, oikaista väärinkäsityksiä ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Kysymykset voidaan myös esittää siinä järjestyksessä kuin tutkija kokee aiheelliseksi. Haastattelun tärkein tehtävä on saada mahdollisimman paljon tietoa haastateltavalta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72.) Teemahaastattelun käyttö aineistonkeruumenetelmänä oli tutkimuksessamme perusteltua, koska tutkimuksemme perustui yhteen teemaan, valvottuun koevapauteen. Lisäksi teemahaastattelu mahdollisti saatujen vastauksien tarkentamisen, joka oli oleellista tilanteissa, joissa vastaukset jäivät suppeiksi.

Haastattelut toteutettiin Lahden yhdyskuntaseuraamustoimiston tiloissa lokakuun 2015 aikana. Haastattelimme kuutta valvotussa koevapaudessa ollutta vankia. Lahden yhdyskuntaseuraamustoimiston henkilökunta järjesti haastatteluajat asiakkaidensa kanssa ja ilmoittivat sovitut ajat meille. Pyy-simme haastateltavilta kirjallisen suostumuksen haastatteluun ja haastattelun nauhoittamiseen. Nauhoitettujen haastatteluiden yhteiskesto oli kolme tuntia.

Jaoimme haastattelukysymykset kuuteen teemaan, joita olivat taustatiedot, valvotun koevapauden lähtökohdat, valvottu koevapaus, velvoitepaikka, sosiaalinen näkökulma sekä valvotun koevapauden jälkeinen aika (liite 4). Kolmella haastateltavista valvottu koevapaus oli päättynyt, joten tuloksemme koskien valvotun koevapauden päättymistä perustuvat näiden henkilöiden vastauksiin.

Haastatteluiden jälkeen aloitimme aineiston purkamisen, jonka toteutimme litteroinnin avulla. Litterointi tarkoittaa haastatteluiden äänityksien sanasta sanaan kirjoittamista. Se voidaan tehdä koko haastatteludialogista tai vain tietyistä teema-alueista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138–139.) Litterointi tavoittaa vain osan haastattelutilanteessa ilmenevästä informaatiosta. Haastattelutilanteissa tulee verbaalisen viestinnän lisäksi paljon myös non-verbaalista viestintää, kuten eleet ja ilmeet, jotka vaikuttavat sanallisten viestien merkityksiin. Yleensä laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysi tehdään kuitenkin litteroidun aineiston perusteella, sillä nonverbaalista viestintää on mahdotonta hahmottaa nauhoitettua aineistoa kuuntelemalla. (Ruusuvuori 2010, 427.) Litteroimme kaiken saamamme haastatteluaineiston heti haastattelutilanteiden jälkeen. Aloitimme aineiston analyysin pian viimeisen haastattelun jälkeen, jolloin haastattelutilanteet olivat vielä tuoreessa muistissa.

7.5 Aineiston analysointi

Yleisimmin käytetty analyysimenetelmä laadullisissa tutkimuksissa on sisällönanalyysi. Sitä voidaan käyttää yksittäisenä analyysimetodina tai väljänä viitekehyksenä, jonka avulla voidaan tehdä monenlaisia tutkimuksia.

Tästä näkökulmasta katsottuna sisällönanalyysia ei voida pitää pelkästään laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmänä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.)

Tutkimuksessa käytimme induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysia, joka muodostuu aineiston pelkistämisestä, aineiston ryhmittelystä sekä teoreettisten käsitteiden luomisesta. Pelkistämisessä analysoitava informaatio pelkistetään siten, että saadusta aineistosta poistetaan kaikki tutkimuksen kannalta epäolennainen. Ryhmittelyssä aineistosta etsitään samankaltaisuuksia, joiden mukaan käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi. Luokat nimetään sisältöä kuvaavilla käsitteillä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–111.) Valitsimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin analysointimenetelmäksi, koska sen avulla voidaan selkeyttää hajanainen aineisto ja kerätä olennaisin informaatio saadusta haastatteluaineistosta.

Sisällönanalyysin avulla voidaan dokumentoida ja analysoida aineistoa systemaattisesti. Analyysitavan avulla pyritään saamaan aineistosta yksinkertaistettu ja järjestetty, joka auttaa johtopäätöksiä tekemisessä. Sisällönanalyysin tehtävänä on järjestää aineisto selkeään muotoon kadottamatta sen antamaa informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–108.)

Tutkimusaineiston pelkistäminen tapahtui poimimalla litteroidusta aineistosta tutkimuskysymyksiimme liittyviä ilmaisuja ja pelkistämällä puhekieliset lauseet yksinkertaisiin, kirjakielisiin muotoihin. Esimerkiksi lauseen ”Vankilan puolelt niinku, sielt niinku haluttiin jonkunäkönen päihde niinku... A-klinikka tai Irti Huumeista” pelkistimme muotoon ”Päihdeseuranta vaadittu valvotun koevapauden ajaksi”. Pelkistämisen jälkeen aloitimme ryhmittelyn, jossa samaan aihepiiriin liittyvät ilmaukset yhdistettiin luokiksi. Muodostuneet luokat nimettiin sisältöä kuvaaviksi. Teemat, joiden mukaan luokkia muodostettiin, olivat valvotun koevapauden toimivuuden tarkastelu, rangaistuksen sosiaaliset vaikutukset sekä valvotun koevapauden kehittämisehdotukset. Teemat merkittiin värikoodein tulosten tulkitsemisen helpottamiseksi. Esimerkiksi kehittämisehdotusten alle muodostettiin luokka ”tekniset laitteet”, johon ryhmittelimme kuuluvaksi muun muassa

jalkapannan toimimattomuuden. Luokkien muodostamisen jälkeen aloimme kirjoittaa tutkimustuloksia sekä johtopäätöksiä.

7.6 Tutkimuksen aikataulu

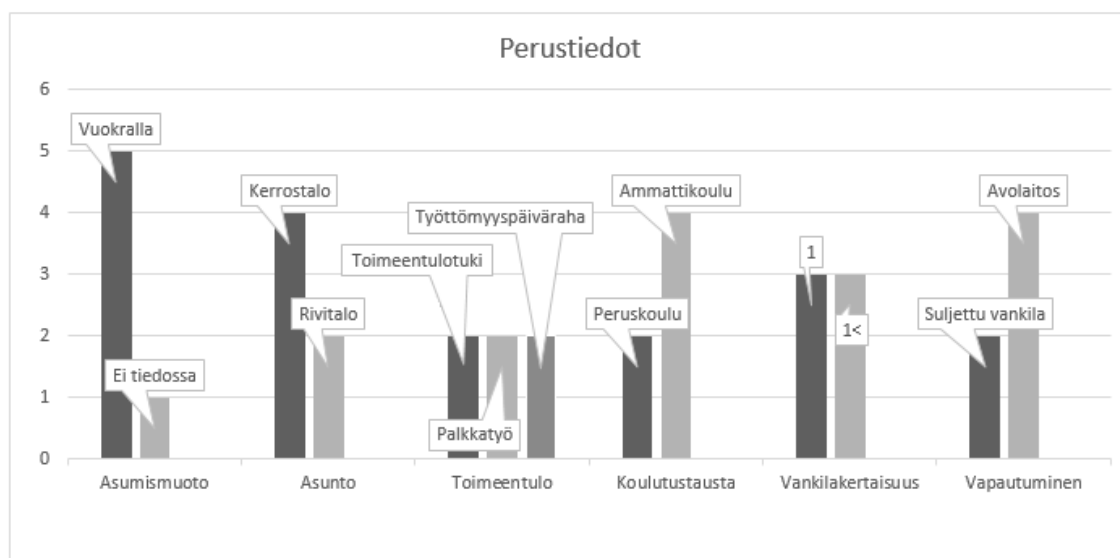
Ilmoittauduimme opinnäytetyöprosessiin tammikuussa 2015. Suunnitelman laadimme kesän 2015 aikana. Haimme tutkimuslupaa (liite 1) Rikosseuraamuslaitokselta heinäkuun 2015 lopussa. Suunnitelmaseminaariin osallistuimme elokuussa 2015.

Teoriaosuutta kirjoitimme elokuusta lokakuuhun. Haastattelut toteutimme lokakuussa 2015. Haastatteluiden jälkeen litteroimme aineiston ja teimme sisällönanalyysin. Pohdinnan ja yhteenvedon kirjoitimme marraskuussa. Osallistuimme Rikosseuraamuslaitoksen valvotun koevapauden kehittämishankkeen loppuseminaariin ja esittelimme saamamme tutkimustulokset marraskuussa 2015. Julkaisuseminaari oli joulukuussa 2015.

8 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TARKASTELO

8.1 Taustatiedot

Haastattelimme kuutta valvottua koevapautta suorittanutta henkilöä. Haastateltavat olivat 24–58-vuotiaita miehiä. Haastattelun alussa kysyimme perustietoja asumiseen, toimeentuloon, koulutukseen ja vankilataustoihin liittyen. Kuviossa 3 on esitetty näihin teemoihin liittyvät tiedot. Haastateltavista viisi asui vuokralla. Neljä asui kerrostalossa ja kaksi rivitaloasunnossa. Haastateltavista kolme asui yksin ja kolme jakoi asuntonsa jonkun muun kanssa. Toimeentulonsa kaksi sai toimeentulotuesta, kaksi palkkatyöstä ja kaksi työttömyyspäivärahasta. Koulutustaustana kahdella oli peruskoulu ja neljällä ammattikoulu. Kolme haastateltavista oli ollut vankilassa kerran ja kolmella vankilakertoja oli kertynyt useampi. Haastateltavista kaksi oli vapautunut valvottuun koevapauteen suljetusta vankilasta ja neljä oli vapautunut avolaitoksesta. Kolmella haastateltavalla valvottu koevapaus oli päättynyt ja kolmella se oli vielä kesken.

KUVIO 3. Perustiedot

Valvotun koevapauden suunnitelman laatimisvaiheen kestot vaihtelivat kuukaudesta puoleen vuoteen. Vangin omalla aktiivisuudella oli suuri vai-

kutus valvottuun koevapauteen pääsemisessä ja suunnitelmavaiheen kestossa. Kaikki haastateltavat olivat saaneet tietää valvotusta koevapaudesta vankilan henkilökunnalta. Jokainen heistä myös koki valvotun koevapauden mieluisammaksi vaihtoehdoksi kuin vankilassa olemisen.

*Joo siinä ite joutu aika paljonki sitten niinku tän työpaikan hankkimisessa ja näissä. Et siinä joutu näkee aika paljon vai-
vaa. Et tota, se oli oikeestaan se suurin kynnyks siihen et on-
nistuuko se koko homma.*

*– – huomattavasti parempi ja helpompi sopeutua kun että van-
kilasta suoraa lähtis.*

8.2 Valvotun koevapauden toimivuuden tarkastelu

Viisi haastateltavista koki valvotun koevapauden pääosin toimivaksi järjestelmäksi. Neljä haastateltavista oli tyytyväisiä prosessinsa etenemiseen valvotussa koevapaudessa.

Kaikki meni paremmin ku hyvin.

Tää oli ihan huippu juttu. Et tää onnistu.

Valvotun koevapauden prosessi määriteltiin johdonmukaiseksi. Erityisesti valvottuun koevapauteen liittyvien velvoitteiden, esimerkiksi velvoitepaikan ja päihteettömyyden, koettiin tukevan valvotun koevapauden suorittamista. Myös asteittaisen vapautumisen koettiin helpottavan yhteiskuntaan sopeutumista.

Päivä päivältä sä niinku pääset eteenpäin tavallaan – – jos mä olisin nyt lusimassa ni se on ihan hukkaan heitetty aikaa.

Pystyt totuttelee arkee. Sul on niinku rytmi. Vähän niinku totut siihen, et sä et ihan puski just pääse. Pääsee tällee hillitysti. Kerkeet nähä ihmisii ja tällee vähän totuttelet, et kaikki ei oo vetämässä sua eri suuntiin. Sul on periaattees pakko olla kaikki asiat reilassa. Pakko olla asunto ja nää kaikki.

Haastateltavat mainitsivat, että suunnitelmavaihe tuki henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamisessa. Vankilan työntekijöiden tuki suunnitelmavaiheessa ja joustaminen loma-aikojen järjestämisessä auttoi valvottuun koevapauteen vaadittavien edellytysten hoitamisessa.

Johtajan kanssa soitin ja sovin, että millon tarvii käydä lomilla ja pääsin lomille lähtemään... sain ne kaikki touhuttua tosiaan jo silloin.

Valvottuun koevapauteen liittyvät aikataulut ja velvoitepaikka auttoivat rutiinien muodostamisessa ja ne koettiin sisällöltään riittäviksi. Kontrolli ja aikataulut tukivat valvotun koevapauden suorittamista, ja velvoitteet auttoivat rutiinien säilymisessä myös rangaistusajan jälkeen. Kaikki haastateltavista kokivat, ettei päihteettömyys tuntunut hankalalta.

Mut mä menin kuitenkin heti töihin sitte, oli se työ siinä nii ei siinä sit kerenny ihmettelee sen kauempaa. Mul oli koko ajan jotain touhuu.

Ensinnäkin se on päihteetöntä aikaa se puoli vuotta ja siinä pääsee sillee niinku normaaliin rytmiin kiinni, jos haluaa työrytmiin tai johonki.

Suurin osa haastateltavista koki tuen olleen riittävää. Eniten tukea tarvittiin velvoitepaikan ja asunnon hankinnassa. Tukea saatiin muun muassa A-klinikalta, mielenterveystoimistolta ja yhdyskuntaseuraamustoimistolta. Merkittävässä roolissa oli mieluisa velvoitepaikka, joka tuki valvotun koevapauden suorittamista. Osa haastateltavista koki viranomaisten kanssa käydyt keskustelut ja tapaamiset erittäin tärkeäksi tueksi pyrkimyksissä kohti rikoksetonta elämää.

Kyllä se on sellanen henkireikä et voi jotain asioita puhua ihmisille.

– – tärkeintä että se ihminen muuttuu siis sillee et se ei enää tee rikoksia.. et se tuntis et se kuuluu johonki... johonki muuhunki ku näihi vankilajengeihin.

Velvoitepaikka, työn tekeminen ja työyhteisön toimiva ilmapiiri nousivat haastatteluissa useaan kertaan esiin. Eniten velvoitteen suorittamiseen motivoi kiinnostus työtehtäviä kohtaan. Tärkeäksi koettiin velvoitepaikan monipuoliset työtehtävät, jotka mahdollistivat uuden oppimisen. Kahdella

haastateltavista ei ollut vaikeuksia velvoitepaikan löytämisessä. Kolmella haastateltavista oli mahdollisuus jatkaa työskentelyä velvoitepaikassa rangaistuksen päätyttyä.

Hyvää ajankulua. Oppii monipuolisesti tekee kaikkee.

Duuni... se on mulle se ykkösjuttu – – sä saat säännöllisesti niinku tuloja ja sit sä oot joka päivä siel ihmisten kans tekemissä ja sillee – – sä et vaan jää himaa niinku makaamaan.

Kaikki haastateltavat sanoivat yhteistyön toimineen hyvin tukipartion, yhdyskuntaseuraamustoimiston sekä vankilan kanssa. Myös yhteistyö A-klinikan, mielenterveystoimiston ja sosiaalitoimen kanssa sujui hyvin. Kaksi haastateltavista koki valvontakäynnit yhdyskuntaseuraamustoimistolla tarpeellisiksi. Tukipartion toimintaa kuvailtiin asialliseksi ja toimivaksi.

Ymmärrän sitä, et tommoset rajathan täytyy olla ja niitä niinku noudatetaan. Mut kaikki on kyl niinku hoitunu hyvin, niinku yhteydenpito tonne vankilaan...ei mitää huonoo sanottavaa kyllä. Asiat on järjestyny, mitä on tarvinnukin.

Kohteliaita miehiä ja eihän siinä nyt mitään. Ihan hyvin käyttäytyviä ku aattelee ne vankilan viranomaisiks [tukipartio].

8.3 Rangaistuksen sosiaaliset vaikutukset

Suurin osa haastateltavista oli kertonut avoimesti rangaistuksestaan lähipiirilleen. Yksi ei halunnut kertoa esimerkiksi työkavereilleen, koska pelkäsi ihmisten suhtautumista ja ennakkoluuloja. Perheen tuki koettiin erittäin merkityksellisenä tekijänä rangaistuksesta suoriutumisessa ja pyrkimyksissä kohti rikoksetonta elämää. Ystävien ymmärtäväisyys ja päihteettömyyteen tukeminen oli tärkeää.

Siel [velvoitepaikassa] on mukava ilmapiiri ja näin mutta enpä oo tätä mainostanu siellä sen enempää. Sillee kuitenkin, et ku ei sitte tiä ihmisten suhtautumista että... se voi muuttua se mieli sitte, jos tietää liikaa taustoista.

Moni on sanonu just niinku et halua auttaa takas jaloilleen. Et loput on sit itestä kiinni.

Liikkumisrajoitusten ja kotiintuloaikojen mainittiin olevan ystävyysuhteisiin vaikuttava tekijä. Suurin osa koki kyseiset rajoitukset negatiivisena, koska

ystävien näkeminen hankaloitui rajoitusten myötä. Positiivisina vaikutuksina olivat joustavuuden lisääntyminen ystävien käyttäytymisessä sekä tarpeettomien menojen karsiutuminen.

Vois käydä esimerkiks vierailmassa ystävän, lastensa, jonku luona jossain helpommin ettei se olis sellai kolmen kuukauden paperisota.

Jos jotain paikkakuntaa sais niinku useemmin vaihtaa, niinku käydä kavereiden luona tai sukulaisten luona useemmin. Et aika harvoin sai käydä.

Kolmella haastateltavista ei ollut tapahtunut muutoksia ystävyysuhteissa rangaistuksen aikana. Kolmella haastateltavista oli tapahtunut muutoksia ystävyysuhteissa. Kaksi heistä oli itse karsinut ihmisiä pois lähipiiristään ja yhdellä haastateltavista kaikki ystävät eivät olleet ymmärtäneet rangaistukseen johtaneita syitä. Erityisesti päihteettömyys koettiin ystävyys – ja perhesuhteita parantavana tekijänä.

Kylhän muutama ystävä on niinku jääny. Ne ei oo niinku hyväksyny ja ymmärtäny tätä hommaa. Se on semmonen peikko joillekin se homma. Mut kyl niinku sellaset tärkeimmät ihmiset, ketkä niinku on ollu läheisimpiä nii kyl ne on pysyny messissä.

Kyllähän se on auttanut ku nähään, että ihminen pystyy olemaan selvinpäin ja muutenkin nii tottakai se vaikuttaa positiivisesti.

Lähipiirin suhtautuminen valvottuun koevapauteen oli pääosin positiivista. Hämmennystä erityisesti lapsissa aiheutti tekniset laitteet ja niiden tarkoitus. Osa haastateltavista koki ongelmalliseksi, miten pienille lapsille kerrotaan rikoksista ja rangaistuksesta lapsen ikätaso huomioon ottaen. Myös tukipartion käynnit olivat ajoittain herättäneet ihmetystä asuinkumppaneissa.

Poika kyseli aina siitä... nii joutuu pientä jekkua keksimään, että millon se on askelmittari ja tämmöstä. Et yleensäkin nii ei hölpötä ihan mitä sattuu.

No alkuun oli vähän niinku oli outoa niistä mut kyl ne sitten rupes pikkuhiljaa tottumaan [valvottu koevapaus].

Aikataulut ja liikkumisrajoitukset olivat parisuhteeseen negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä, koska ne vaikuttivat rajoittavasti myös puolison elämään. Parisuhteen lisäksi myös ystävyysuhteissa ilmeni kärsimättömyyttä rajoitusten vuoksi.

On aina välil [rangaistus aiheuttanut haasteita parisuhteelle], jos vaik ollaa puol yheksält jossain, mä oon sillee, et pitäis mennä... sit se on, et ku ton yhen pitää olla yheksält himassa saatana ku silläki on toi panta. Jotai pient tälläst näi.

Enhän minä nyt oo tietenkää ku ihan näille lähimmille kaverille [kertonut rangaistuksesta] joku on soitellu, että vieläkö sulla on se pallo jalassa, eikö jo päästä menemään.

8.4 Valvotun koevapauden kehittämisehdotukset

Yksi haastateltavista koki suunnitelman laatimisvaiheen ongelmalliseksi. Suunnitelman laadinta oli hidasta ja henkilökunta kiireistä. Haastateltavan mielestä häntä ei kuultu riittävästi omissa toiveissaan. Haastateltavien toiveissa ilmeni, että valvottuun koevapauteen tulisi päätyä avolaitoksen kautta, mikä lisäisi rangaistuksen etenemisen asteittaisuutta. Kuitenkin valvottu koevapaus koettiin osittain merkityksettömänä tilanteessa, jossa vanki istuu lyhyttä tuomiota eikä täten yhteiskuntaan sopeutumista pidetty haastavana.

Mä oon joskus lähteny seittemän kuukauden tuomion jälkeen vailla että mulla ei ollu mitään, nii tota ensimmäisen kahen tunnin aikana mä olin jo ihan kännissä. Mutta sitte ku tää koevapaus on – – nii onhan se helpompaa.

Jos kuvitellaan että, no joo, pitkäaikaistuomion kärsineillä nii niillä se saattaa olla ihan melkein pakollinen. Mut ei se tälle ku on lyhyet tuomiot nii ei se vaikuta.

Ainakin mun mielestä pitäis niinku avotalosta vapautua. Et siellä kerkeis mieluummin sitä siviilielämää harjotteleen.

Informaatio vankilassa koettiin osittain puutteelliseksi. Erityisesti haastateltavat toivoivat lisää tiedottamista valvotun koevapauden suunnitelmaprosessin etenemisestä. Vankilan henkilökunnan toiminnassa havaittiin eroja, joihin toivottiin yhdenmukaisuutta. Velvoitepaikan hankintaan haluttiin enemmän tukea, esimerkiksi lista mahdollisista velvoitepaikoista koettiin

tarpeelliseksi. Toinen konkreettinen kehittämissuositus oli muun muassa reseptien ja sairauslomatodistusten helpompi toimittaminen vankilaan, esimerkiksi tukipartion tai yhdyskuntaseuraamustoimiston kautta.

No esimerkiksi kertoo vangille millä kohtaa ollaan menossa niissä asioissa – – se on vähän sellasta odottamista joka asiaan.

Mä saan niinku reseptin tai sairauslomatodistuksen tai tämmösen nii ne pitää ite aina postittaa sinne vankilaa. Nii esimerkiksi pystyis tukipartiolle antaa ne mukaan. Ne toimittais ne tai mä toisin ne tänne [yhdyskuntaseuraamustoimistolle].

Valvontakäynnit yhdyskuntaseuraamustoimistolla koettiin tarpeettomiksi, sekä pitkien välimatkojen takia ongelmallisiksi. Myös iltatarkistussoitot vankilaan tuntuivat haastateltavista merkityksettömiltä, koska niiden tarkoitus jäi monille epäselväksi. Vankilaan ilmoittaminen aikatauluihin tai liikkumiseen liittyvistä pienistä muutoksista turhautti haastateltavia. Myös sanktiot pienistä aikataulurikkeistä koettiin kohtuuttomiksi. Tukipartion epäsäännölliset käynnit nousivat haastattelutilanteissa esiin. Osan mielestä tukipartio olisi saanut käydä useammin, osaa jatkuvat käynnit häiritsevät.

Nää [valvontatapaamiset] on mun mielestä ihan huuhaa-juttuja. Näillä minun mielestä työllistetään vaan vanhoja vankilaviranomaisia keillä ei oo enää töitä.

Ei ne [tukipartio] heinäkuussa käynny mua kattomassa ollenkaa, että ehkä siinä olis parannuksen varaa, et kävis lomillakin kattoo.

No iltatarkistussoitot. Ne on mun mielestä niin turhii. Mä ymmärtäisin jos sil soitto olis joku pointti. Mut se unohtuu tosi helposti. – – Olin unohtanu niit soittoja nii sitte ne sen perusteella eväs muita juttuja. Mä pidän sitä aika mitättömänä rikkeenä.

Kaikkien haastateltavien mielestä liikkumisrajoituksiin ja aikatauluihin olisi kaivattu enemmän joustavuutta esimerkiksi siten, että päiväkäyntien järjestäminen toiselle paikkakunnalle olisi mahdollista hoitaa lyhyemmällä varoitusajalla. Kotiintuloajat koettiin haastaviksi, ja niihin toivottiin asteittaisuuden lisäämistä rangaistuksen edetessä.

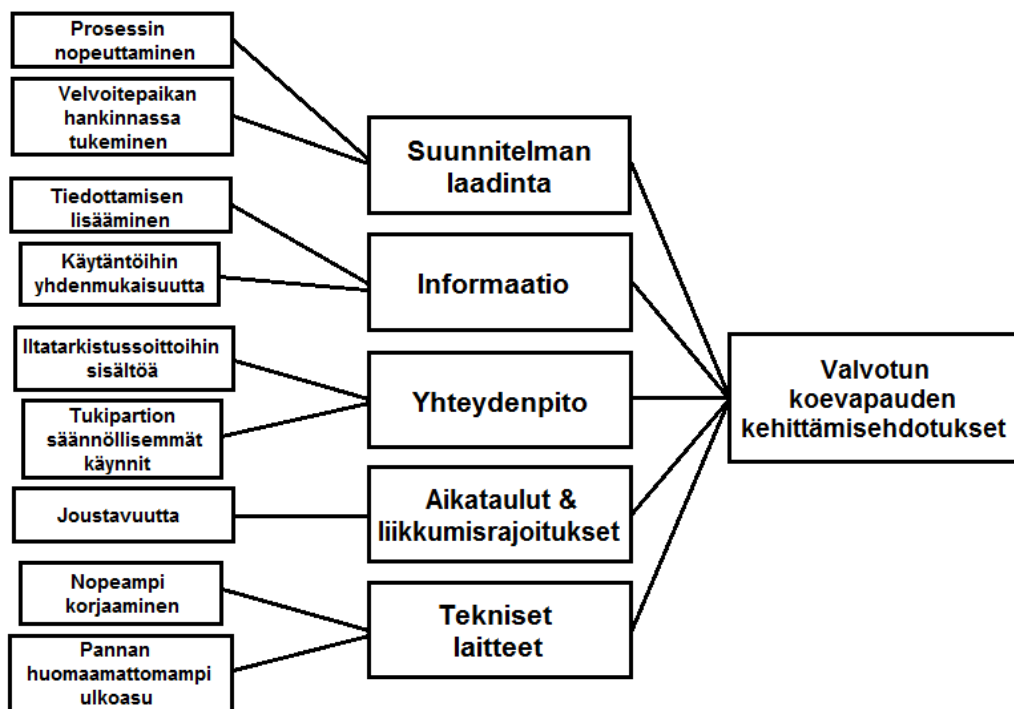
Kotiintuloaikoja vois vähän asteittaa. Et ku on tietyn aikaa ollu nii voidaan kattoo, et jos siirrettäis vähän myöhemmäks... koevapauden loppuosasta sitä vois vähän niinku löysentää. Vähän niinku tilanteen mukaan.

Jos joku päiväkäynti toiselle paikkakunnalle, et sen vois vaika hoitaa vaika niinku ilmoitussoitolla. Et ku ei kummiskaa oo mikään yön yli. Sen pystyis muuten hoitaa, ku viikkoo etukäteen anomalla.

Kolme haastateltavista kertoi, että teknisissä laitteissa oli ajoittain ilmennyt vikoja, kuten pannan irtoamista ja toimimattomuutta. Haastateltavat olivat kokeneet vankilan toiminnan välinpitämättömäksi asiaan liittyen, muun muassa pannan korjaaminen tai uudelleen kiinnittäminen oli hidasta. Pannan hidas korjaaminen mahdollisti olinpaikkaan liittyvien sääntöjen kiertämisen. Myös päihitteettömyys koettiin velvoitteeksi, jota on mahdollista kiertää. Pannan näkyvyys oli epämiellyttävä ja rajoittava tekijä esimerkiksi pukeutumisessa.

Ja tietenkin olihan mullaki pari viikkoa panta pois toiminnasta nii olihan siinä kaikenlaisia yötilanteita voinu järjestää.

Se panta tietenkin et kesäaikana nii ei oikein shortsit jalassa tuolla viitti mennä.

KUVIO 4. Valvotun koevapauden kehittämis ehdotukset

Kuviossa 4 on kehittämis ehdotukset yksinkertaisessa ja selkeässä muodossa. Kehittämis ehdotukset on jaettu viiteen pääteemaan, joita ovat suunnitelman laadinta, informaatio, yhteydenpito, aikataulut ja liikkumisrajoitukset sekä tekniset laitteet. Kyseiset teemat olivat aihealueita, joihin kaivattiin muutoksia.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Verrattaessa tässä opinnäytetyössä saatuja tuloksia aiempiin valvotusta koevapaudesta tehtyihin tutkimuksiin, havaitsimme paljon yhtäläisyyksiä saaduissa tuloksissa. Esimerkiksi Irina Remeksen (2010) pro gradu –tutkielman ja Leena Mäkipään (2010b) tutkimuksen tulokset ovat suurilta osin yhteneväisiä saamiemme tuloksien kanssa.

Kaikki haastateltavat kokivat valvotun koevapauden olevan merkityksellinen, yhteiskuntaan sopeutumista tukeva järjestelmä. Valvottu koevapaus on auttanut rytmien ja rutiinien muodostumisessa, mihin erityisesti ovat vaikuttaneet velvoitepaikka ja päihteettömyys. Myös Kivivuori ja Linderborg (2009, 9–10) toteavat tutkimuksessaan, että sosiaalisilla tekijöillä, kuten työpaikan saamisella, on merkittävä rooli uusintarikollisuuden ehkäisemisessä.

Velvoitepaikan rooli nousi tutkimuksessa merkittäväksi tekijäksi. Velvoitepaikan ilmapiiri, suvaitseva työyhteisö ja monipuoliset työtehtävät motivoivat veloitteen suorittamiseen. Tärkeäksi koettiin myös velvoitepaikan luoma mahdollisuus oppia uusia asioita, kehittää itseään ja tuntea kuuluvansa johonkin. Remeksen (2010, 51) tutkimuksessa nousi esiin ajatus työpaikasta itsetuntoa nostattavana tekijänä.

Velvoitepaikan hankkimiseen kaivattiin lisää tukea vankilan henkilökunnalta. Osalla haastateltavista oli suuria hankaluuksia valvotun koevapauden prosessin aloittamisessa, kun suhteet vankilan ulkopuolelle määriteltiin suppeiksi, ja täten myös velvoitepaikan etsiminen koettiin vaikeaksi.

Informaation kulku on oleellisessa osassa valvottua koevapautta suunniteltaessa ja suorittaessa. Vaikka vangin oma aktiivisuus on merkittävässä roolissa valvotun koevapauden onnistumisen kannalta, on vankia tuettava ja motivoitava riittävästi rangaistuksen suorittamiseen ja elämänhallinnan tunteen lisääntymiseen. (Mäkipää 2010b, 195–196.) Tutkimuksessamme ilmeni puutteita informaation kulussa. Työntekijöiden linjaukset ja työtavat eivät olleet yhteneväisiä, mikä vaikutti vangin aktiivisuuteen ja motivaatioon negatiivisesti. Myös Remes (2010, 55) on päätenyt tutkimuksessaan

johtopäätökseen, että hankala suunnitelmaprosessi, byrokratia ja tiedonkulun puutteet vaikeuttavat huomattavasti vangin pääsemistä valvottuun koevapauteen.

Tuen ja kontrollin suhde painottuu valvotussa koevapaudessa. Parhain mahdollinen työskentelyote saavutetaan kun tukea ja kontrollia on sopivassa suhteessa toisiinsa (McCold & Wachtel 2003, 1–2). Haastattelutuloksissa ilmeni kontrollin painottuvan vankilassa tehtävässä työssä. Koska valvotussa koevapaudessa olevat vangit ovat vankilassa kirjoilla, ja käytännön asiat hoidetaan yhteistyössä vankilan kanssa, havaitsimme, että vangit mieltävät valvotun koevapauden enemmän kontrolloivana kuin tukevana. Vankilaa enemmän tukeen keskittyvät yhteistyötahot ovat vankilan ulkopuolella, ja niistä tiedottamisessa olisi parantamisen varaa. Vankilasta vapautuvat henkilöt eivät välttämättä tiedä millaista apua on saatavilla ja mistä sitä olisi mahdollista saada. He mielsivät tuen tarkoittavan keskustelusta viranomaisten kanssa. Palveluohjaus konkreettisempien tukimuotojen piiriin olisi ollut tarpeellista. Kaikki haastateltavat eivät olleet tietoisia, että apua on mahdollista saada esimerkiksi rahallisten etuuksien hakemiseen.

Osa haastateltavista ei tuntunut ymmärtävän valvotun koevapauden tarkoitusta sekä siihen kuuluvia vastuita ja velvollisuuksia. Esimerkiksi osalle heistä oli vaikeaa erottaa, miten valvottu koevapaus ja ehdonalainen vapaus eroavat toisistaan. Mihin valvottu koevapaus päättyy? Milloin ehdonalainen vapaus alkaa?

Koska lähipiirin tuki koettiin valvotun koevapauden onnistumisen kannalta tärkeäksi, sosiaalisten suhteiden ylläpidon tukemiseen olisi kiinnitettävä enemmän huomiota. Haastateltavat mainitsivat, miten tärkeää on tuntee kuuluvansa johonkin muuallekin kuin pelkkiin vankilapiireihin. Samanaikaisesti haastateltavat jakoivat ajatuksen, että valvotun koevapauden säännöt aikatauluihin ja liikkumisrajoituksiin liittyen vaikuttivat ihmissuhteisiin negatiivisesti. Koska valvotun koevapauden ajatus on integroida vanki takaisin yhteiskuntaan, sosiaalisten suhteiden tukeminen vaikuttaisi tukevan

tätä tavoitetta. Myös Rikosseuraamuslaitoksen (2014a) ”Perhe muurin toisella puolella” – mietinnössä mainitaan, että sosiaaliset verkostot ovat merkittävässä asemassa uusien rikosten ehkäisyssä.

Aikatauluihin ja liikkumisrajoituksiin toivottiin lisää joustavuutta ja asteittaisuutta rangaistuksen edetessä. Sääntöjen ja rajoitusten asteittaisen lieventämisen uskottiin tukevan vapautumista ja yhteiskuntaan kiinnittymistä itsenäisyyden lisääntyessä porrastetusti. Koska valvottu koevapaus on tuotu rangaistusjärjestelmään lisäämään asteittaista vapautumista, asteittaisuutta toivottiin myös valvotun koevapauden suorittamisen ajalle. Myös liiallinen byrokratia koettiin turhauttavaksi. Kirjallisten anomusten ja ilmoitusten tilalle toivottiin muita, vähemmän aikaa vieviä ratkaisuja.

Työntekijöiden hidas reagointi ongelmiin, kuten teknisten laitteiden toimimattomuuteen, mahdollisti sääntöjen kiertämisen. Haastatteluista kävi ilmi, että työntekijöiden motivaation puute asioiden hoitamiseen ja viallisten laitteiden hidas korjaaminen heikensivät myös vankien motivaatiota sääntöjen noudattamiseen ja rangaistuksensa suorittamiseen. Jos viranomaisilla ei ole yhtenevää linjausta rangaistuksen etenemisestä ja ongelmatilanteiden hoitamisesta, on rangaistusta suorittavan vangin vaikea motivoitua itsekkään valvotun koevapauden suorittamiseen.

Remes (2010, 57) on todennut tutkimuksessaan, että valvonnan laatu ja määrä vaihtelivat suuresti vapautumisvankilasta riippuen. Huomasimme tämän myös tutkimuksen haastattelujen aikana. Vastaukset koskien tukea ja kontrollia erosivat huomattavasti vapautumisvankilasta riippuen. Osa haastateltavista koki vankilan toiminnan valvottua koevapautta valmisteltaessa tukea antavana ja kannustavana. Osan mielestä suunnitelmavaiheessa korostui vankilan välinpitämättömyys ja tuen riittämättömyys. Yhdenmukaisuutta kaivattiin myös vankiloiden välille – ei pelkästään yksittäisten työntekijöiden käytäntöihin.

Lisätutkimuksia olisi tarpeen tehdä rikollisuuden vaikutuksista sosiaaliseen verkostoon. Halusimme sosiaalialan opiskelijoina nostaa sosiaalisen näkökulman yhdeksi pääteemaksi tutkimuksessamme, mutta lähdekirjallisuutta

ja aiempia tutkimuksia kyseisestä aiheesta oli erittäin niukasti. Valvotussa koevapaudessa halutaan integroida vanki takaisin yhteiskuntaan, mutta valvottuun koevapauteen liittyvä kontrollointi myös hankaloittaa ihmissuh- teiden ylläpitoa. Sosiaalisten verkostojen merkitys nousi kuitenkin erittäin tärkeäksi teemaksi haastatteluissamme, joten olisi antoisaa saada enem- män tietoa siitä, miten valvottuun koevapauteen liittyvä tuki ja kontrolli to- dellisuudessa vaikuttavat esimerkiksi asuinkumppaneihin, perheenjäseniin tai toisella paikkakunnalla asuviin ystäviin. Esimerkiksi valvotussa koeva- paudessa olevien vankien asuinkumppaneiden mielipiteiden selvittäminen olisi tärkeää, jotta saataisiin selville, miten rangaistus vaikuttaa heidän ar- keensa.

Haastatteluissa ilmeni, miten tärkeää vapautuville vangeille on tunne siitä, ettei heitä leimata pelkästään rikollisten taustojensa perusteella. Haastatel- tavat pitivät merkityksellisenä kokemusta siitä, että he kuuluvat muuallekin kuin vankilapiireihin. Jos sosiaaliset verkostot koostuvat lähes kokonaan rikollisuuteen taipuvaisista ihmisistä, kynnys palata samoihin piireihin on matala. Lisäksi vankilassa rikoksen tekijät kohtaavat toisiaan ja ylläpitävät rikollista ajattelua ja siihen liittyviä arvoja ja normeja (Taruvuori 2010, 59– 60). Vastaako vankilakulttuuri enää niihin tavoitteisiin, joihin nykyaikana ri- kollisuuden ehkäisyllä pyritään? Koska vankilakulttuuri on murroksessa ja uudistuksia tehdään niin lakiin kuin rangaistusmuotoihin, olisi mielenkiin- toista selvittää, vastaavatko vankilassa toteutettavat työtavat ja tukimuodot asetettuihin tavoitteisiin.

10 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tutkijoiden eettiset ratkaisut ja tutkimuksen uskottavuus kietoutuvat toisiinsa. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluvat muun muassa viittaaminen aikaisempiin tutkimustuloksiin, johdonmukainen raportointi sekä tulosten huolellinen kirjaaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132–133.)

Opinnäytetyöprosessimme aikana olemme edenneet Lahden ammattikorkeakoulun tieteellisen tutkimuksen eettisten ohjeiden mukaisesti. Haastateltavat tutkimukseen järjestettiin Lahden yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden välityksellä. Rikosseuraamustyöntekijät olivat yhteydessä asiakkaisiinsa ja sopivat haastatteluajat niin haastateltaville kuin haastattelijoille sopiviksi. Täten yhdyskuntaseuraamustoimiston ei tarvinnut luovuttaa asiakkaidensa yhteystietoja meille. Koimme, että haastateltavat myös tulevat todennäköisemmin paikalle haastattelutilanteeseen, kun asiasta on sovittu tutun työntekijän kanssa.

Haastattelut toteutimme Lahden yhdyskuntaseuraamustoimistolla. Haastateltaville tuttu ja turvallinen ympäristö loi hyvät lähtökohdat haastattelutilanteelle. Haastatteluissa saatu materiaali sisältää usein luottamuksellista tietoa. Materiaalin käyttäminen vaatii aina haastateltavan suostumuksen. (Kananen 2008, 135.) Pyysimme kaikilta haastateltavilta kirjallisen suostumuksen haastatteluun ja haastatteluiden äänittämiseen (liite 3). Haastatteluihin saimme yhteensä kuusi valvotussa koevapaudessa olevaa tai juuri valvotun koevapauden päättänyttä henkilöä. Kuudesta haastattelusta saimme runsaasti materiaalia tutkimustamme varten. Koska haastateltavista puolella valvottu koevapaus oli vielä kesken ja puolella valvottu koevapaus oli juuri päättynyt, rangaistusaika oli kaikilla heillä vielä hyvässä muistissa. Haastattelijat eivät tienneet haastateltavien vankien rikostautaa, koska se ei ollut oleellinen tieto tutkimusta ajatellen. Rikoshistorian tietäminen olisi voinut myös luoda haastattelijoille ennakoasenteita haastateltavaa kohtaan, mikä olisi vääristänyt saatuja tuloksia.

Haastattelutilanteista saamamme aineiston säilytimme sekä tuhosimme asianmukaisella tavalla. Tutkijan on huolehdittava etteivät haastateltavien

identiteetit paljastu esimerkiksi ammatin tai asuinpaikkakunnan perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141). Tutkimuksemme aikana olemme huolehtineet haastateltaviemme anonymiteetin suojaamisesta. Tutkimustuloksista olemme jättäneet koodaukset pois, jottei suorista lainauksista mikään taho kykene tunnistamaan haastateltavan henkilöllisyyttä.

Laadullisen tutkimuksen perusvaatimus on, että tutkijoilla on oltava riittävä aika tutkimuksensa tekemiseen. Luotettavuutta parantaa myös tutkimusprosessin julkisuus, eli prosessin yksityiskohtainen kuvaaminen sekä muiden tutkijoiden tekemä arviointi prosessin edetessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 142.) Opinnäytetyöprosessiin käytettävissä ollut aika ei ollut optimaalinen, mutta prosessin kulku oli johdonmukainen ja pystyimme tiiviillä aikataululla hyödyntämään käytettävissä olevan ajan tehokkaasti. Opinnäytetyön arvioinnissa käytettiin opponenteja, jotka vertaisarvioivat opinnäytetyömme suunnitelman sekä valmiin opinnäytetyön.

11 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut erittäin opettavainen kokemus. Teimme laadullisen tutkimuksen, koska kyseisellä tutkimusmenetelmällä saimme vastaukset opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiin. Halusimme myös oppia laadullisen tutkimuksen toteuttamisen ja tieteellisen kirjoittamisen periaatteet. Opinnäytetyömme aihe kiinnosti meitä molempia, ja on ollut antoisaa oppia rikosseuraamusalaan liittyvää käsitteistöä sekä rangaistuksiin liittyviä periaatteita ja lainsäädäntöä. Koska rikosseuraamusala oppiaineena ei kuulu Lahden ammattikorkeakoulun opetukseen, oli opinnäytetyöprosessi ajoittain työlästä niin aihepiirin kuin tutkimusmenetelmien ollessa melko vieraita. Opinnäytetyö mahdollisti yhteistyön sekä verkostoitumisen Lahden yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa. Haastattelutilanteiden asiakas kohtaamiset ovat myös osaltaan kasvattaneet varmuuttamme tulevana sosiaalialan työntekijöinä.

Rikosseuraamuslaitoksen valvotun koevapauden kehittämishankkeen tavoitteena oli muun muassa lisätä valvotun koevapauden käyttöä myös lyhytaikaisvankien kohdalla (Tammi-Moilanen & Airola 2014). Vankien yhteiskuntaan integroiminen, elämähallinnan tunteen lisääminen ja vapautumisen tukeminen ovat tärkeitä teemoja, jotta voidaan taata niin yhteiskunnan turvallisuuden lisääntyminen kuin vankien rikoskierteestä irrottautuminen. Pohdimme kuitenkin, miten tarkoituksenmukaista valvottu koevapaus on lyhytaikaisvankien kohdalla. Haastatteluissa ilmeni, etteivät lyhyttä tuomiota suorittaneet vangit kokeneet valvotun koevapauden yhteiskuntaan sopeuttavaa vaikutusta niin merkittävänä kuin pitkäaikaistuomiota suorittaneet vangit. Koska rangaistusmuodot ovat viime vuosina lisääntyneet sekä lakimuutosten myötä sisällöltään muuttuneet, vaatii rangaistusten täytäntöönpano, suunnittelu ja toteutus aiempaa enemmän resursseja. Pysyykö tällöin rikosprosessi hallittuna? Voidaanko jokaiselle rangaistusta suorittavalle taata riittävä tuki? Seurataanko vangin etenemistä riittävästi ja huomioidaanko hänen yksilölliset tarpeensa? Asteittainen vapautuminen on hyödyllistä ja tarkoituksenmukaista, jos kyetään takaamaan vangin tukeminen kohti itsenäistä ja rikoksetonta elämää.

Tärkeää olisi kiinnittää huomiota valvotun koevapauden jälkeiseen elämään. Onko tukea saatavilla myös valvotun koevapauden päätyttyä? Auttaisiko tuen ja kontrollin asteittainen vähentäminen valvotun koevapauden aikana tavoitteiden saavuttamisessa, itsenäisyyden lisääntymisessä ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä? Tutkimuksen kohderyhmä huomioon ottaen olisi tarpeen välttää nopeita ja suuria muutoksia, jotka ovat kriittisiä hetkiä muodostuneiden rutiinien rikkoutumiseen. Tästä syystä asteittainen vapautuminen, ja sen korostaminen myös valvotun koevapauden sisällä, olisi tarkoituksenmukaista.

Koska valvotun koevapauden kehittämishankkeen tarkoitus on lisätä valvotun koevapauden käyttöä rangaistusmuotona, tulevat muutkin avoseuraamukset tulevaisuudessa todennäköisesti lisääntymään. Yhteiskunnallinen näkökulma korostaa nykyään inhimillisempää kohtelua ja kuntouttavaa työtettä ihmisten auttamisessa. Myös vuoden 2015 alussa voimaan astunut sosiaalihuoltolaki painottaa sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä sosiaalialan työssä. Sosiaalihuoltolain 1301/2014 17. §:ssä sanotaan, että sosiaalisen kuntoutuksen tarkoitus on tukea sosiaalista toimintakykyä, torjua syrjäytymistä ja edistää osallisuutta. Pelkän kontrollin avulla ei enää ajatella saavutettavan tavoitteita, joita nykyään ovat muun muassa elämänhallinnan tukeminen ja itsenäistyminen. Myös sosiaalialan koulutuksessa korostuu asiakkaan motivoinnin merkitys, osallistaminen sekä jokaisen itsemääräämisoikeus. Lisäksi avoseuraamukset ovat edullisempi vaihtoehto vankilaan verrattuna, mikä on tärkeää otettaessa huomioon yhteiskunnan taloudellinen tilanne.

Opinnäytetyöprosessimme aikana olemme havainneet ihmisten kanssa aiheesta keskustellessamme ennakkoluuloja valvottua koevapautta kohtaan. Useat ihmiset ovat olleet hämmentyneitä ajatuksesta, että rangaistusta suoritetaan vapaudessa, jolloin kontrolli koetaan riittämättömänä. Mielenpiteissä korostuu oletus, että Rikosseuraamuslaitoksen on taattava yhteiskunnan turvallisuus pitämällä rikoksentehtäjät vankilassa. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitetta vankien yhteiskuntaan integroimisesta (Lahti 2011) ja sen tarkoituksenmukaisuudesta ei ymmärretä. Tiedon lisääminen

integroimisen ja tuetun vapautumisen hyödyistä voisi vähentää ennakkoluuloja vankeja kohtaan, joka osaltaan helpottaisi vankien sopeutumista takaisin yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi.

Rikosseuraamuslaitoksen valvotun koevapauden kehittämishanke oli tarpeellinen, koska opinnäytetyön prosessin aikana olemme havainneet, että valvottu koevapaus on sisällöltään vielä epäselvä niin rangaistuksen suorittajille kuin viranomaisillekin. Osalle haastateltavista oli epäselvää, mikä valvotun koevapauden tarkoitus on, missä kulkee valvotun koevapauden ja ehdonalaisen vapauden raja sekä mitä vastuita ja velvollisuuksia valvottuun koevapauteen sisältyy. Niin suorittajat kuin työntekijätkin olivat epätoivoisia rajoituksissa tapahtuvien muutosten mahdollisuudesta rangaistuksen edetessä. Meille jäi epäselväksi, onko tähän yhteneväistä linjausta. Ovatko muutokset mahdollisia ainoastaan asuin- tai velvoitepaikkaan liittyvissä asioissa vai onko esimerkiksi kotiintuloaikaa mahdollista pidentää pelkin henkilökohtaisin perustein?

Yhteistyö opinnäytetyön ohjaajamme sekä Lahden yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden kanssa tuki tavoitteidemme saavuttamisessa. Opinnäytetyöprosessin aikana ennakkoluulomme ovat muuttuneet ja olemme saaneet varmuutta kohdata erilaisista taustoista tulevia ihmisiä. Laaja projekti on mahdollistanut kyseisen aiheen perusteellisen tarkastelun ja intensiivisen työskentelyn, jonka vuoksi oppiminen on ollut syvällistä ja monipuolista.

Haastattelemisen oli meille molemmille uutta ja vierasta. Kokemattomuus näkyi varsinkin ensimmäisten haastatteluiden aikana. Haastatteluiden edetessä aloimme kiinnittää huomiota muun muassa kysymysten asetteluun ja pyrimme välttämään johdattelevia kysymyksiä. Prosessi meni kokonaisuudessaan hyvin ja toteuttamisen tiivis aikataulu sopi meidän työskentelytapamme. Tutkimus valmistui määräajassa ja se on hyödynnettävissä Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa.

LÄHTEET

Andrews, D. Bonta, J. & Wormith, J.S. 2011. The Risk Need Responsivity (RNR) model. *Criminal Justice and Behavior*. Volume 38. Number 7.

Eurostat. 2010. Combating poverty and social exclusion. A statistical portrait of the European Union 2010. [viitattu 19.10.2015]. Saatavissa: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5723553/KS-EP-09-001-EN.PDF/beb36abc-ff29-48a0-8518-32b64ad73ca5>

Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi 17/2010

Hartoneva, A., Mohell, U., Pajuoja, J. & Vartia, M. 2015. Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Karsikas, V. 2010. Vangin kotikunta mukaan vapautumisen valmisteluun. Haaste. 1/2010. [viitattu 12.10.2015]. Saatavissa: <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12010/vanginkotikuntamukaanvapautumisenvalmisteluun.html>

Kivivuori, J. & Linderborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2009. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Lahti, P. 2011. Tukeeko valvonta rikoksetonta elämää? Haaste. 1/2011. [viitattu 12.10.2015]. Saatavissa: <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12011/tukeekovalvontarikoksetontaelamaa.html>

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.

Laki valvotusta koevapaudesta 629/2013

Lappi-Seppälä, T. 2006. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsinki: Oikeustieteellinen tiedekunta.

Linderborg, H. 2005. Elektronisen valvonnan käyttö lisääntynyt Euroopassa. Haaste. 3/2005. [viitattu 12.10.2015]. Saatavissa: <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32005/elektronisenvallvonnankayttolisaantynyteuroopassa.html>

Luukkala, J. 2007. Vankilapsykologin käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

McCold, P. & Wachtel, T. 2003. In Pursuit of Paradigm: A Theory of Restorative Justice. EForum. [viitattu 22.10.2015]. Saatavissa: http://www.iirp.edu/iirpWebsites/web/uploads/article_pdfs/paradigm.pdf

Mohell, U. 2015. Valvottu koevapaus. Portti vapauteen. [viitattu 15.10.2015]. Saatavissa: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/3040/valvottu_koevapaus

Myhrberg, P. 2007. Vangin asema ja valvonta. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 1/2007.

Mäkipää, L. 2010a. Valvotun koevapauden käytännöissä kirjavuutta. Haaste. 2/2010. [viitattu 15.10.2015]. Saatavissa: <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste22010/valvotunkoevapaudenkaytannoissakirjavuutta.html>

Mäkipää, L. 2010b. Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia. Helsinki.

Portti vapauteen. 2011a. Muu sosiaalinen kuntoutus vankilassa. [viitattu 12.10.2015]. Saatavissa: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2476/muu_sosiaalinen_kuntoutus_vankilassa

Portti vapauteen. 2011b. Rangaistusjärjestelmä Suomessa. [viitattu 19.9.2015]. Saatavissa: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2461/rangaistusjarjestelma_suomessa

Portti vapauteen. 2015. Valvottu koevapaus vankeuden loppuvaiheessa. [viitattu 12.11.2015]. Saatavissa: http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/laheinen/3._rangaistuksen_tulo_kotiin/3.1_valvottu_koevapaus_vankeuden_loppuvaiheessa

Rantala, K. & Sulkunen, P. 2006. Projektiyhteiskunnan käänköpuolia. Helsinki: Gaudeamus.

Remes, I. 2010. "Näkymättömät muurit". Vangin kokemuksia valvotusta koevapaudesta elämänhallinnan viitekehyyksessä. Tampere: Tampereen yliopisto. [viitattu 3.11.2015]. Pro gradu-tutkielma. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81963/gradu04589.pdf?sequence=1>

Rikoslaki 39/1889

Rikosseuraamuslaitos 2013a. Rikosseuraamuslaitos. [viitattu 23.10.2015]. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013b. Vankilat. [viitattu 27.10.2015]. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjyhteystiedot/vankilat.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2014a. Perhe muurin toisella puolella. [viitattu 10.11.2015]. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohdista/julkaisut/risenjulkaisusarja/perhemuurintoisellapuolella.html>

- Rikosseuraamuslaitos. 2014b. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2014. [viitattu 24.9.2015]. Saatavissa: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosi-kirja/2L62dq7TN/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2014_net.pdf
- Rikosseuraamuslaitos 2014c. Seuraamukset. [viitattu 23.10.2015]. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset.html>
- Rikosseuraamuslaitos 2015. Yhdyskuntaseuraamustoimistot. [viitattu 23.10.2015]. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikat-jayhteystiedot/yhdyskuntaseuraamustoimistot.html>
- Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino, 424–431.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014
- Tammi-Moilanen, K. & Airola, A. 2014. Anomus strategiamäärärahan hakemiseksi.
- Tapani, J. & Tolvanen, M. 2006. Rikosoikeus – Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Talentum.
- Taruvuori, K. 2010. Arvoja ja elämänhallintaa vankilassa. Teoksessa Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. (toim.) Muurien sisällä: sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen yliopisto, 59–132.
- Theseus. 2015. Valvottu koevapaus –fraasihaku opinnäytetöihin. [viitattu 12.10.2015]. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/search?query=valvottu+koevapaus&submit=Hae>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 5. painos. Helsinki: Tammi.

Vapautuvan tuen ympyrät. 2010. Haaste. [viitattu 12.10.2015]. Saatavissa:
<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12010/vapautuvantue-nympyrat.html>

LIITTEET

LIITE1: Tutkimuslupahakemus

Maija Roikonen
Milla Honkanen
Lahden ammattikorkeakoulu
Kesä 2015

Tutkimuslupahakemus

Haemme tutkimuslupaa opinnäytetyöllemme. Opinnäytetyömme nimi on ”Valvottu koevapaus vankien näköiseksi”. Opinnäytetyössämme käsittelemme valvotussa koevapaudessa olleiden vankien näkemyksiä ja kehittämisehdotuksia rangaistusmuotoon liittyen. Tarkoituksemme on selvittää, miten valvottua koevapautta voidaan kehittää vastaamaan paremmin vankien tarpeisiin. Opinnäytetyömme on osa Hämeen yhteistoiminta-alueen valvotun koevapauden kehittämishanketta. Kohderyhmämme on valvotussa koevapaudessa viimeisen vuoden aikana olleet vangit.

Opiskelemme Lahden ammattikorkeakoulussa sosiaalipedagogista aikuistyötä. Ohjaajanamme opinnäytetyössä toimii opettaja Taina Heininen-Reimi, taina.heininen-reimi@lamk.fi.

Tutkimuksen toteutamme haastattelemalla valvotussa koevapaudessa olleita vankeja. Haastattelut ovat luonteeltaan teemahaastatteluja, jotka aiomme nauhoittaa. Haastattelut puramme litteroinnin avulla ja analysoimme työmme laadullisen sisällönanalyysin avulla.

Opinnäytetyömme suunnitelmaseminaari on elokuussa 2015 ja valmis opinnäytetyö esitellään julkaisuseminaarissa joulukuussa 2015. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa syksyn 2015 aikana.

Lahden yhdyskuntaseuraamustoimistolla yhteistyötä kanssamme tekevät Satu Koistinen ja Piia Nurmivaara. Tieto opinnäytetyötä varten haetaan valvotussa koevapaudessa olleilta vangeilta. Tieto käsittelee vankien ajatuksia ja kokemuksia valvotusta koevapaudesta.

Käytämme tietoja opinnäytetyöhömmme. Tietoja käytämme luottamuksellisesti ja olemme ainoita, jotka käsittelevät nauhoitettuja dokumentteja. Haastattelut toteutetaan anonymisti, eikä opinnäytetyöstämme pysty tunnistamaan henkilöitä, joita olemme haastatelleet. Tietojen käsittelyn jälkeen nauhoitukset ja haastattelusta kertynyt kirjallinen materiaali hävitetään asianmukaisella tavalla.

LIITE 2: Tutkimuslupa

Päätös

10.9.2015

44/332/2015

Maija Roikonen
Milla Honkanen
Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

Hakemuksenne 24.8.2015

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Lahden ammattikorkeakoulun sosiaalipedagogisen aikuistyön opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii opettaja Taina Heininen-Reimi. Opinnäytteen toimiksi on tullut Lahden yhdyskuntaseuraamustoimistolta. Tutkimuksen työelämän yhteishenkilöinä ovat rikosseuraamustyöntekijät Satu Koistinen ja Piia Nurmivaara.

Tutkimuksen aihe

Valvottu koevapaus vankien näköiseksi.

Tutkimuksen toteutus

Vähintään viiden koevapaudessa olevan vangin haastattelua.

Lupahakemus

Haette lupaa haastatteluihin.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslupan hakemuksenne mukaisesti. Huomattava kuitenkin on, ettei Rikosseuraamuslaitoksen kautta voi tavoitella sellaisia jo vapautuneita henkilöitä, jotka eivät ole enää Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaita.

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa Rikosseuraamuslaitoksen muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Lahden yhdyskuntaseuraamustoimistoon sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissa-

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88448

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

katu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@orm.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta. Valitusosoitus liitteenä.

Ari Juuti
ylitarkastaja, kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja
Lahden yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja

LIITE 3: Suostumus haastatteluun

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Olemme sosiaali-alan opiskelijoita Lahden ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä valvottuun koevapauteen liittyen. Tarkoituksemme on selvittää valvotussa koevapaudessa olleiden vankien kokemuksia ja kehittämissuhteita kysymisestä rangaistusmuodosta. Tavoitteena on, että kokemuksien ja näkemysten kautta valvottua koevapautta rangaistumuotona voidaan tulevaisuudessa kehittää paremmin vankien toiveita vastaavaksi.

Haastattelut tehdään luottamuksellisesti. Tutkimuksesta ei ole mahdollista tunnistaa haastateltavien henkilöllisyyttä. Haastattelut toteutetaan Lahden yhdyskuntasuoraamustoitimella. Kaikki haastattelumateriaali hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

SUOSTUMUS

Anna suostumukseni haastatteluun tutkimusta varten _____

Haastattelun saa nauhoittaa _____

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimeselvennys

Tutkimuksen tekijät

Maija Roikonen ja Milla Honkanen

LIITE 4: Teemahaastattelun kysymysrunko

Teemahaastattelun kysymysrunko

TAUSTATIEDOT

Ikä? Asumismuoto? Koulutustausta? Toimeentulo? Suljettu- vai avovankila?
Vankilakertaisuus? Kauan oli/on ollut valvotussa koevapaudessa?

VALVOTUN KOEVAPAUDEN LÄHTÖKOHDAT

Miten sait tietää? Oma osuus ja aktiivisuus suunnitelmassa? Vankilan tuki?
Otettiin omat näkemykset huomioon? Kuunneltiin riittävästi?
Miten muuttaisit suunnitelman laadintavaihetta?
Kauanko suunnitteluvaihe kesti ennen koevapauteen pääsemistä?

VALVOTTU KOEVAPAUUS

Mikä oli vaikeinta? Mikä ei toiminut?
Vankila vai valvottu koevapaus? Niiden ero?
Mitä muuttaisit?
Vankilan ulkopuolelle sopeutuminen? Tärkein tukimuoto?
Yhteyshenkilöt ja yhteydenpito? Tukiko tavoitteiden saavuttamisessa?
Pystyykö sääntöjä kiertämään?

VELVOITEPAIKKA

Sopeutumista vankilan ulkopuolelle? Velvoitepaikan osuus?
Ilmapiiri? Velvoitepaikan hankinta? Oliko toiveiden mukainen?
Ongelmat? Mikä motivoi/innosti velvoitteen suorittamiseen?

SOSIAALINEN NÄKÖKULMA

Tuki ja ympäristön suhtautuminen? Yhteistyö viranomaisten kanssa? Parannettavaa?
Kontrolli? Päihteettömyys? Valvonta ja kotiintuloajat?
Vaikutukset lähipiiriin? Muutokset sosiaalisissa suhteissa?

VALVOTUN KOEVAPAUDEN JÄLKEEN

Vapautumiseen valmistaminen?
Tuki vapautumisvaiheessa? Mitä muuttaisit?
Velvoitepaikka vapautumisen jälkeen?
Vapauteen siirtyminen? Tuki? Turvallisuus? Tunnelmat?